

ZIVLJENJE IN SVET

19 LJUBLJANA 32

ZIVLJENJE IN SVET — ilustrovana tedenska revija

Izhaja ob nedeljah in stane celoletno (dve knjigi) Din 80.— polletno (ena knjiga) Din 40.—, trimesečno Din 20.—, mesečno Din 8.—. Posamezna številka Din 2.—.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA, trimesečno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. FRANCIJA, mesečno 4 franke. ČESKOSLOVAŠKA, mesečno 6 kron. AVSTRILIJA, mesečno 1 šiling. Amerika in ostalo inozemstvo letno 1½ dolarja. Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knaflijeva ul. 5. — ROKOPISI SE NAČELNO NE VRACAJO.

Urednik: Ivan Podržaj. — Izdaja za konsorcij: Adolf Ribnikar. Za »Narodno tiskarno« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. Vsi v Ljubljani.

VSEBINA ŠT. 16.: Dr. VI. Travner: Dvajsetletnica kumanovske bitke. — Iv. Podržaj: V Dušanovem carstvu. — O razvoju človeka. — Slike iz življenja in sveta. — Edmond Romazières: Pri glavorezih. — Kaj je videl prof. Beebe v morski globini. — Tornado. — Jesensko cvetje in keramika. — Praktični nasveti. — Znamka za 50 milijard. — Nemški muzej v Monakovem. — Sah. — Univerza za zakonsko srečo. — Drobnogled kot detektiv. — Humor.

Univerza za zakonsko srečo

To ni naslov kakšnega filma ali burke, temveč najnovejša pridobitev mlade Amerike. Vsa knjižna modrost ne zaleže nič, če sistematična vzgoja za zakon ne naredi iz ženske družice po vseh pravilih. Tako je vseučilišče v Bostonu kot prvo na svetu ustanovilo oficijelne tečaj za zakonske znanosti. Tudi tu bodo kakor povsod bolj ali manj nadarjeni, večji ali manjši uspehi, a vsekako bo imelo izprašano in z oznako sposobnosti opremljeno dekle, ki postane ob koncu študija prava diplomirana zaročenka, vse šanse za neskaljeno zakonsko srečo. Pot do nje je kamenita. Učni načrt obsega silo predmetov in zahteva temeljito obravnavo predpisanih tem. Dvanajst profesorjev predava o vseh rečeh, ki jih mora vedeti dekle, če hoče osrečiti svojega bodočega moža.

Prva in najvažnejša učna snov, izbira bodočega moža, umetnost, da se daš od nje osvojiti in da si ga trajno navežeš, zahteva dobre psihološke izšolanosti. Finančno gospodarstvo v zakonu, vprašanje dohodkov in izdatkov, zakonsko pravo, pravice žene v primeru ločitve, vzroki ločitve in možnosti, da se v tem primeru izmažeš z največjim uspehom, vse to je predmet nadaljnega natančnega študija. Obravnavajo se tudi vsa vsakdanja vprašanja, psihologija nakupovanja, gojenje stanovanja, občevanje z osebjem in njegova vzgoja, posebno pozornost pa se obrača staromodnim, toda neizogibnim predmetom, kakor kuhanju, šivanju, negi dojenčka, higieni. Tečaj, ki ga posebno obiskujejo, je tudi tečaj o okusu, oblačilu in osebni kosmetiki.

Kakor vidimo, je učni načrt dovolj obširen in bodoča sreča daje mnogo dela. Toda dekle je v vsakem oziru oboroženo za nevarnosti življenja.

Študij zakonskih znanosti traja šest semestrov in se zaključi z zelo strogim teoretičnim in praktičnim izpitom. Ko mine ta z dobrim uspehom, spuste dekle na resnost življenja, ki jo v tem primeru predstavlja možki. Ni znano, da-li dobe absolventke tudi kakšne nasvete, kako naj store, da moža najdejo, dejstvo pa je, da si je newyorška strokovna šola za zakonsko srečo omislila še poseben »klub prvega leta«, ki naj bi mladim zakoncem pomagal preko najtežjega prvega leta (to leto je baje najtežje) z vsemi njegovimi nesporazumi in dvomi.

Šele čez kakšno desetletje bomo vedeli, da-li se da zakonski problem rešiti na takšen način, s strokovnimi šolami za zakon. Našemu evropskemu naziranjju se vidi, da je malo nenavadno, da mora mlada dama to šele »študirati«, kar bi moralo biti prav za prav že v njej sami. Toda ameriško ljudstvo je mlado in njegova mladina je brez tradicij. To pa drži, da so ustanovitelji te visoke šole za zakonsko srečo ne samo izvrstni psihologi, temveč tudi prevečani poslovni ljudje. Gneča ob otvoritvi prvega semestra je bila baje tako velika, da so morali letos otvoriti več vzporednih tečajev. Če pojde tako dalje, postane Amerika na zadnje še kmalu dežela naj srečnejših zakonov in najmanjšega števila ločitev, česar o njej danes res ne moremo trditi. A-a-O.

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 16.

LJUBLJANA, 16. OKTOBRA 1932.

KNJIGA 12.

TUTIN

Dr. VI Travnar

Dvajsetletnica kumanovske bitke

Zbalkansko vojno 1912—13 se je začelo veliko delo za svobodo in uedinjenje našega troedinega naroda, ki se je dovršilo z zmagovitim izidom svetovne vojne. Najvažnejši dogodek v prvi fazi te gigantske borbe je bila dvodnevna bitka pri Kumanovem, kjer je premagala srbska vojska pod vodstvom našega sedanjega vladarja stoletnega turškega sovraga, izbrisala za vselej poraz srbskega carstva na Kosovem, osvobodila po skoraj poltisočletnem robstvu nekdanj slavno in

Arnavtov, ki so skušali iztrebiti sistematično krščansko prebivalstvo Turčije in vedni upori v Makedoniji — posebno l. 1903 — so naravnost silili sosede, da so se zavzeli za svoje zaslužjene brate. Toda stara medsebojna nasprotstva — posebno zaradi Makedonije — in bojni pohodi četašev so dolgo onemogočili skupen nastop in pospeševali obenem turški imperijalizem. Te razmere se tudi niso spremenile, ko je zmagala poletni 1908 mladoturška revolucija pod lažnim geslom svobode in enakosti vseh držav-

PRED DVAJSETIMI LETI: Moment iz napada srbske vojske na ravnem polju brez rogov in okopov

veliko Staro Srbijo in zbudila v srcih avstroogrskih Jugoslovanov nepopisno navdušenje in neutešeno hrepenenje po skupni svobodni domovini. Zato se spominjamo dvajsete obletnice te bitke z opravičenim ponosom in z globoko hvaležnostjo za vse, ki so pripomogli k prvi veliki zmagi jugoslovanstva.

Vzroki, ki so prisilili Srbijo, da je šla skupno s svojimi zaveznicami Bolgarijo, Grško in Črno goro v boj zoper Turčijo, so bili deloma etično idealni deloma politično gospodarski.

Razmere, v katerih je živel 3 in pol milijona bratov po krvi, jeziku in veri v Stari Srbiji, Makedoniji, Albaniji in Epiru pod vladno 2 in pol milijona Turkov, so bile neznosne. Nepristana strašna nasilstva Turkov in muslimanskih

ljanov ne glede na vero. Kajti tudi Mladoturki so smatrali le sebe za državotvorne in zahtevali od vseh drugih, da se izjavijo za politično otomansko narodnost. Kmalu so se začela nova, še krutejša preganjanja, posebno ko se je pokazala vsa notranja gniloba in slabost Turčije v vojni, ki so jo začeli v jeseni 1911 Italijani zaradi Tripolisa. Tako je prišlo n. pr. tik pred balkansko vojno do velikega pokolja kristjanov v Štipu in Kočanah. Pa tudi ponovne intervencije evropskih velesil pri Porti, ustanovitev mednarodnega orožništva, reorganizacija turške uprave itd. so ostale brezuspešne. Edina rešitev brezpravnega prebivalstva je bila politična neodvisnost v družbi svobodnih sonarodnjakov.

Carinska vojna med Avstroogrsko in Srbijo, ki je trajala z malimi presledki od 1906 do 1910, posebno pa aneksija Bosne in Hercegovine (1908), ki jo Srbija ni mogla preprečiti, sta pokazali jasno osvojevalne namene habsburške monarhije na Balkanu. Le svoboden izhod na morje je mogel zagotoviti Srbiji gospodarsko in politično samostojnost. To pa je mogla doseči Srbija samo z oboroženo silo.

Srbi so vedeli, da je boj na življenje in smrt neizogiben. Zato so skrbeli predvsem za vojsko. Armada je dobila iz Francije novo moderno orožje in se pridno vežbala. Pripravljeno je bilo tudi civilno prebivalstvo. Poleg Narodne

marca 1912 je sklenila z Bolgarijo zvezo, kateri sta pozneje pristopili Grška in Črna gora. Ta »Balkanska zveza« naj bi pod geslom »Balkan balkanskim narodom« rešila zatirani narod turškega robstva. Dogovori so se vršili pod vodstvom Rusije, Anglije in Francije (trojni sporazum), ki so odstranile nasprotstva zaveznikov tako, da so razdelile med nje sporno ozemlje. Bolgarija naj bi zasedla pokrajino vzhodno od Rodopske planine do reke Strumne, Srbija ozemlje severno in zapadno od Šar planine, Grška Solun in Epir, Črna gora pa obmejne dele. Za ostalo ozemlje so določili začasne meje z ozirom na uporabljene vojne sile. Avstrija in Nemčija

Drugi prizor iz napada srbske vojske na KUMANOVSKEM bojišču

obrane so skrbele zato zlasti »Strelske družine«, ki jih je bilo l. 1910 že 1140. Openem so skrbeli za svoj gospodarski napredek. Gradili so zlasti nove železnice, tako so merile proge ob izbruhu vojne nad 1500 km, medtem ko jih je bilo l. 1903 komaj 555 km. Postavili so več tovarn (posebno za konzerve), sklenili ugodne trgovske pogodbe z drugimi državami in skrbeli, da so bile državne blagajne v redu. Zanimali so se tudi za splošno izobrazbo. L. 1905. so preuredili dotedanjo Visoko šolo v Beogradu v vseučilišče. Nadalje so ustanovili akademijsko znanosti in umetnosti, razna prosvetna društva, predvsem pa številne osnovne šole.

Taka je bila Srbija v začetku 1912 v vsakem oziru — materialno in duševno — pripravljena za odločilni boj. 13.

nista motili bojnih priprav, ker sta računali s spori med zavezniki — posebno zaradi imperijalističnih tendenc bolgarskega carja Ferdinanda — in z zmago turške armade, ki jo je organiziral bivši nemški oficir von der Goltz paša. Avstrija je celo izjavila, da ostane nevtralna, če se lokalizira vojna na Balkan. S tem je hotela preprečiti intervencijo Rusije za primer neuspeha zaveznikov.

29. septembra 1912 je izročila Balkanska zveza Porti skupno protestno noto in zahtevala, da se izvrši 23. člen berlinske mirovne pogodbe iz l. 1878 t. j. da pridejo Makedonija, Stara Srbija, Albanija in Epir pot zaščito velesil. Na ta poziv je odgovorila Turčija z delno mobilizacijo armade in burnimi pouličnimi demonstracijami. Zato so pozvale tudi vse štiri zaveznice svoje vojske pod

zastave. Srbska mobilizacija je bila razglašena 30. septembra in je zbudila povsod silno navdušenje. Že prvi dan so prišli številni rezervisti iz lastnega nagiba na svoja mesta. V sedmih dneh je bilo pod orožjem 400.000 mož t. j. 14 odstotkov vsega prebivalstva. Srbija je postavila tri armade: prva in najmočnejša (126.000 mož) pod poveljstvom prestolonaslednika Aleksandra naj bi prodirala od Vranje proti Ovčjemu polju, kjer bi se dozdevno vršila glavna bitka; druga pod gen. Stepanovićem (60.000 mož) je tvorila levo krilo in imela nalogo, prodirati preko Bolgarije, tako, da bi napadla Turke od zadaj in preprečila zvezo s Solunom; tretja pod gen. Jankovićem (63.000 mož) naj bi na desnem krilu dosegla Kosovo polje in se združila pri Skoplju s prvo. Poleg teh armad sta nastopila še dva manjša oddelka: ibarski pod gen. Živkovićem (23.000 mož), ki naj bi se preko Metohije zvezal z Črnogorci in javorski pod polkovnikom Andjelkovićem (11.000 mož), ki naj bi zasedel sandžak Novi Pazar. Vrhovni poveljnik vojske je bil izkušeni in zaslužni vojvoda Pičnik, njegov pomočnik pa gen. Mišić. Koncentracija se je izvršila brezhibno z železnico ob obmejnih frontih. Važno je bilo

tudi, da so bila vsa sredstva za vzdrževanje vojske na licu mesta.

Turška vojska je obstojala izključno iz muslimanov, pred vsem iz Azije. Po mladoturški ustavi bi morali sicer služiti v vojski tudi kristjani, ker pa so bili politično nezanesljivi, jih v bojih niso uporabljali. Turški vojaki so bili odlični, ker so bili versko fanatični, disciplinirani, fizično odporni in skromni. Njihova glavna napaka je bila, da niso znali samostojno nastopati. Uporabni so bili tudi častniki in podčastniki, četudi pri napredovanju ni odločevala sposobnost, temveč politično mišljenje. Vojska je bila dobro oborožena in izvežbana. Zelo pomanjkljivi pa sta bili prehrana in koncentracija. Čete so prihajale na bojišče večinoma peš z znatnimi zamudami, tako da so stopale v boj često v zadnjem trenutku. Manjkala je tudi zveza med posameznimi oddelki. Vrhovni poveljnik je bil Ali Riza paša, ki je ostal s svojim štabom v Solunu misleč, da bodo močnejše turške armade prehitete z naglimi pohodi zavezniške in jih ločeno premagale. Tako je mislil tudi poveljnik vardarske armade Zeki paša, ki je pomaknil čete proti srbski meji hotoč zavzeti z naglim sunkom Niš in Sofijo in razbiti srbsko-bolgarsko fronto.

Vkorakanje zmagovalne srbske vojske v SKOPLJE

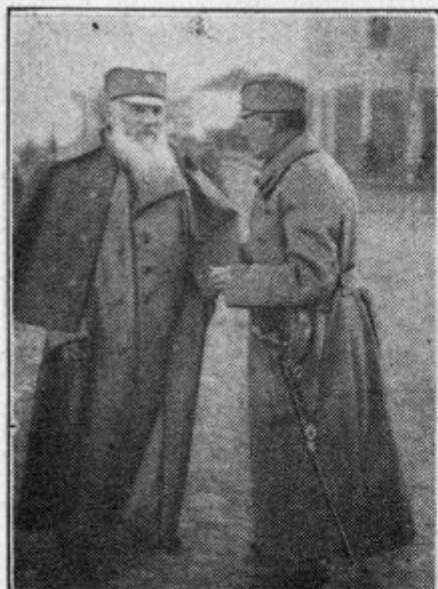
Kralj PETER VELIKI OSVOBODITELJ odhaja v cerkev Sv. Spasa v Skopiju

Prvi sovražni spopadi so se vršili še pred uradno vojno napovedjo, ko so začeli Turki in Arnavti napadati iz utrjenih obmejnih stražnic (»merčezov«) bližnje srbske vasi.

Prestrašene velesile so skušale še v zadnjem hipu preprečiti vojno. 8. oktobra so sporočile zaveznikom, da bodo prisilile Turčijo, da sprejme njihove zahteve; če pa bi zavezniki kljub temu začeli vojno, bodo ohranile na Balkanu »status quo« t. j. da ostane vse pri starem. Toda bilo je že prepozno. Istega dne je namreč Črna gora napovedala nepričakovano Turčiji vojno. Njenemu vzgledu sta sledili 17. oktobra Bolgarija in Srbija in dan pozneje Grška. 18. oktobra je izdal kralj Peter vojno proklamacijo na narod, »da je v božjem imenu ukazal svoji vojski, naj gre v sveti boj za svobodo bratov, za boljše življenje in napredek kraljevine Srbije.«

Nato so prekoračile srbske čete v trdni veri na končno zmago pri Vranji mejo in potisnile v naslednjih dnevih po kratkih bojih sovražne predstraže na obronkih Rujna pri Stracinu in Zebrnjaku nazaj. 22. oktobra zvečer sta dospeli dve diviziji — moravska in drinska — na hribovit, povsem gol teren med Banjsko reko in potokom Pčijo, tako, da so bile sprednje čete okoli 7 km severno od mesta Kumanova. Tu se je vojaka utaborila. Donavska divizija, ki

je operirala ob levem boku, se je zaradi težavnega terena nekoliko zakasnela. V neposredni bližini južno od srbske vojske nekako med železniško progo tik nad Kumanovem in Pčinjo je taborila turška armada, ki je prišla Srbom nasproti, misleč — da nameravajo napasti naslednjega dne Kumanovo, kar so hoteli Turki preprečiti. Na tem mestu — nekako 60 km od srbske meje se je vršila 23. in 24. oktobra krvava drama, ki je odločila vojno. Srbska vojska, ki se je udeležila bitke, je štela 68 bataljonov, 31. eskadronov in 40 baterij, skupno 110.000 borcev; turška pa 60 bataljonov, 15 eskadronov in 38 baterij, skupno 104.000 mož. Od teh je sodelovalo pri bojih 23. oktobra 36.000 Srbov s 60 topovi in 50.000 Turkov s 150 topovi. Medtem ko so Turki dobro poznali sovražno moč, niso Srbi takrat vedeli, da imajo pred seboj vso turško silo in mislili, da se bo vršila glavna bitka šele pri Skopiju. Zato se tudi boji 23. oktobra niso vršili po določenem načrtu, temveč kot vsiljeno rekoznosciranje. Odločilna bitka se je bila šele 24. oktobra. Prvi dan bitke je bil meglen in deževen, tako da je bilo kretanje čet težavno. Boji — pri Mladem Nagoričanu in pred Kumanovem so se začeli zarana z napadom turških čet pod vodstvom podpoveljnika Kare Saída paše, še preden je moglo arbsko topničarstvo

Po kumanovski zmagi: predsednik vlade NIKOLA PAŠIĆ v razgovoru s knezom ALEKSIJEM KARADJORDJEVIĆEM

zavzeti primerna mesta. Kmalu so prešli Srbi v ofenzivo in zasedli z veliko hrabrostjo prve turške postojanke. Med tem so prišli pod močan topovski ogenj, tako da so morali napad ustaviti. Turki so se posluževali tudi prevare: razvili so bele zastave, kakor da bi se hoteli vdati. Medtem ko so se srbski in turški častniki pozdravljali, je začelo streljati turško moštvo iz bližine na Srbe deloma iz pušk, deloma iz topa, skritega za linijo. Zaradi tega se je vnela ljuta in brezobzirna borba, kjer je padlo mnogo srbskih častnikov, ki so se borili vedno v prvih vrstah, med njimi polkovni komandant Aleksandér Glišić in komandant 2. bataljona, medtem ko je bil komandant 3. bataljona ujet. Na enem mestu se je posrečilo Turkom celo potisniti srbske čete nazaj, zaradi česar je Zeki paša sporočil v Carigrad, da je zmagal, kar je sovražno časopisje z očitivnim veseljem sporočilo svetu. Ta dan se je končala bitka okoli druge ure ponoči. Ostanek noči je prešel v manjših praskah na prvi črti, med grmenjem topov in ob pripravah za drugi dan. Borbo 24. oktobra je otvoril ob 6. zjutraj silen ogenj turških topov. Sovražnik je hotel namreč tako razbiti srbski centrum. Kmalu pa je srbska artiljerija obvladala bojišče. Višek je dosegla bit-

ka okoli 11. ure dopoldne, ko je bila srbska vojska zaradi silovitega turškega napada v zelo kritičnem položaju. Takrat pa se je pojavila na bojišču rezerva donavske divizije, ki je kmalu ustavila napad. Nato se je začela srbska ofenziva, ki je prebila središče turške vojske. Ob 4. uri popoldne je bila bitka v bistvu odločena. Sledili so še manjši boji, nakar se je spustila poražena turška vojska v divji beg proti Skoplju. Zvečer tega dne je zaplapolala na bojišču ponosna srbska trikolora in beli srbski orel se je dvignil ovenčan z lavorjem zmage v sinje višave.

Turki so izgubili okoli 12.000 mož (mrtvih in ranjenih), 61 topov, mnogo mitraljez, pušk, municijskih vozov in zastav; na železniški postaji v Kumarnovem pa cel vlak z ranjenci. Ujetih je bilo le 2000 mož, ker Srbi sovražnika niso zasledovali misleč, da so porazili le sprednji del turške armade. Tudi zmagovalci so imeli znatne izgube: nad 6000 mrtvih in ranjencev. Padli so v boju pred vsem borci iz inteligenčnih slojev. Visokošolci, državni in zasebni uradniki, inženjerji i. dr. so se borili namreč v

Spomenik padlim junakom na kumanovskem pokopališču (o priliki desetletnice kumanovske zmage)

prvih vrstah in v svojem navdušenju niso pazili na nevarnosti, ki so jim pretile. Pa tudi kmetje, delavci, rokodelci in drugi borci nižjih slojev so storili več kot svojo dolžnost. Ti preprosti možje so videli v svojem navdušenju baje kraljeviča Marka na belem konju, ko je vodil srbsko vojsko k zmagi.

26. oktobra popoldne je prišel prestolonaslednik na čelu svojih čet v Skoplje, nekdanjo prestolnico carja Dušana. Odtod in iz drugih krajev so hitele srbske čete k višinam nad Prilepom, v Bitolj preko albanskih gora k obali Adrije. V londonskem in bukareškem miru (30. 5. oz. 10. 8. 1913) je dobila Srbija meje, ki jih je ohranila do končne zmage jugoslovanstva.

Kakšne posledice bi imela za nas Jugoslovane turška zmaga pri Kumanovem, si moremo le težko predstavljati. Brezdvomno bi sovražna vojska v najkrajšem času in brez resnega odpora zasedla Niš, Sofijo in vse zaledje do Donave. Tako bi prišla za hrbet bolgarske armade pred Jedrenjem, jo obkolila

in mahoma uničila. Srbija bi postala v najboljšem primeru neznatna, le imenoma samostojna državnica, ki bi bila gospodarsko in politično popolnoma odvisna od Avstroogrške. Svobodna in uedinjena Jugoslavija bi bila za vse čase — utopija!

»Kumanovska bitka je junaška apoteoza našega marljivega vzgajanja in dviganja vojaškega duha skozi cela desetletja. Istočasno je politična apoteoza naše skozi stoletja vzdrževane nacionalne misli, izpolnitev naših stoletnih narodnih zaobljub, naših nad in naših sanj...« (A. Stojanović: Kumanovska bitka).

Na bojišču pri KUMANOVEM je bila pred desetimi leti svečano proslavljena srbska zmaga nad Turki z velikimi manevri: Kralj ALEKSANDER prisostvuje manevrom v družbi kneza Arzena in vojvode G. Bojovića

Iv. Podržaj

V Dušanovem carstvu

Na povratku iz črnogorskega Primorja sem se seznanil — ne, hočem biti iskren nasproti samemu sebi in nasproti novodobnim Scilam in Karibdam, ki preže pod Lovčenom na romantično razpoložene potnike — se je seznanila z menoj na izletniškem parniku simpatična dama iz južne Nemčije. Med razgovorom, ki je navzlic bajnemu večeru na našem južnem morju »potekal« njenim letom in mojemu večkratnemu vdovstvu primerno, sem omenil, da nameravam tudi letos končati svojo počitniško turnejo z obiskom naše Makedonije. Ne spominjam se več njenih besed, pač pa vidim še zdaj blesk njenih oči v odsvitu žarnice, ki je gorela nad nama. Iskreno priznam, ni mi bilo prijetno, vendar sem slednjič privolil v skupno potovanje.

Beograd. Malo pred polnočjo. Uradna preiskava kovčegov v shrambi za prt-ljago. Prav tako pri vstopu na vlak. Sitno toda potrebno. Plačanci ne hodijo okoli kakor rjoveči Levi. Ponižne ovce so in njih pota so tiha. V nekaj urah potovanja proti jugu se navadiš nadzorstva, kakor vrtenja koles pod seboj. Pred kontrolo ne obvar'je koža gladka, od nje nas ne odkup'jo kupi zlata. Pozabiš, da si hotel potovati inkognito in se sprijazniš s kontrolo, ki podi od tebe življenja tata.

Direkten voz Beograd—Atene. Boljši razred. Vse prazno. Niti običajnega atašēja iz dežel bližnjega Orienta onstran Caribroda in Djevdjelije ni v njem.

— Strašno! je vzdihnila gospa in strmelala v grške napise, ki je bil pokrit z njimi skoraj ves sicer čedno in udobno opremljen oddelek.

— Crke so sicer Homerjeve, toda kdo naj razume današnje Grke — —

— Kaj to! je pogledala bojazljivo po hodniku.

Nisem vedel, kaj misli, pa sem dejal:

— Saj to ni nič tako strašnega.

In ona:

— Tako naj potujeva v Makedonijo? Ali ste že pozabili, kaj sva čitala malo prej? Ne, ne! Mislim, da mi ne boste zamerili, ampak — — kaj je to? Vlak že odhaja?

Pogledal sem na uro:

— Da. Točno. 23.40. Kaj naj bi vam zameril?

Spustila se je na sedež in obupno zamahnila z roko:

— Zdaj je prepozno.

— Kaj se je zgodilo? Ali ste morda izgubili potne listine? Brez njih pač ne pridete v Makedonijo.

— Ne, ne! Hotela sem, da bi odpotovala zjutraj. Saj sva vendar sama v vozu.

— Ne bojte se, gospa! Splošna kriza je včasih sreča za posameznika. Ves voz imava na razpolago. Lepo bova spala. Vi tu, jaz pa se preselim — —

— To že, toda vendar ne mislite spat!

— Do Niša prav gotovo.

— Za Boga! To je predrznost!

Moral sem se smejeti.

— Vi se smejite? In če zletimo v zrak?

— No, zdelo se mi je, kaj mislite. Prazen strah. Mar niste imeli že dovolj prilik, da se prepričate o varnostnih odredbah?

— V vlaku že, toda — — saj ste čitali!

— Prava reč. Če se že mora zgoditi, ali ni bolje, da človek spi?

— Nehajte, prosim! Zdaj vem, zakaj je vlak tako prazen.

— Kriza, kriza! In ne pozabite, da je to brzi vlak. Ljudje nimajo denarja za luksuz. Midva že, midva! Vi imate marke in jaz — —

— Torej mislite, da se ne bo nič zgodilo? Kje je Niš?

— Pet ur odtod.

— In proga? Ponoči ga ne vidi nihče.

— Koga?

— Atentatorja.

— Kdo mu je pa povedal, da se pe-ljeva prav midva?

— Vi se lahko šalite. Da ste bili pili malo manj smederevca, bi bilo bolje.

— Le mirno lezite, da ne boste imeli hudih sanj brez smederevca.

Gospa se je pomirila. Začel sem si pripravljati ležišče v sosednem oddelku.

— Tu ne smete kaditi, je rekla z vedrejšim glasom in kazala na grški napis, ki je vseboval bog ve kakšno prepoved, kakor vsi napisi v železniških vozovih po svetu.

— In tu, sem pokazal na drug napis, stoji zapisano: Ženska, ki jo najde spre-

voznik v tem oddelku, se kaznuje z globo petdesetih drahem.

— Malenkost! se je že šalila. Ena drahma je komaj vaših — —

— Tri dinarje.

— To v markah še malenkost ni!

V vratih se je pojavil orožnik. Mlad, krepko razvit mož.

— Potne listine, prosim!

— V redu, je dejal z uradnimi potezami na licih, toda najstrožje moram paziti, da se noben potnik ne vozi sam v oddelku.

— In če je kdo sploh sam v vozu?

— Tako mi je ukazano. Ne morem pomagati.

Seveda sem moral gospe takoj povedati, kaj je rekel orožnik. Gospa je v nekakšni zadregi kazala na grški napis in me prosila, naj rečem orožniku, da je v tem vozu prepovedano skupno nočno potovanje moških z ženskami.

— Tako je morda na Grškem, pri nas je pa tako. Izvolite se pokoravati.

Gospa se je čudila. Ne zaradi skupnega spanja, ampak zaradi ukaza, ki je po njenem mnenju že dokaz, da vozi vlak — med Turke (muslimane, je hotela reči). Nisem ji ugovarjal. Bil sem zadovoljen, da se ni spomnila na bombe in peklenke stroje, ki so ji še pravkar rojili po glavi. Uredila sva si vsak svoje ležišče kar najbolj udobno. Enakomerno, komaj slišno vrtenje koles je kmalu privabilo dremavico obema. Baš sem mislil, zakaj se moram prav za prav pokoravati, ko so se odprla vrata oddelka.

— Oprostite, toda okna na hodnik ne smejo biti zagrjena, je rekel orožnik in pristavil vljudno: Vrata lahko zaprete.

Gospa se je seveda spet čudila, toda eksplozivni ji v mojo srečo niso prišli na misel. Na njeno željo sem zastrl električno luč in se pokoraval dalje.

Spet so se odprla vrata.

— Prižgite luč, sicer ne boste imeli miru vso noč, je dejal prijazno sprevoznik.

Obžaloval sem, da nisem vzel s seboj steklenice dobrega smederevca.

Gospa je že spala. Kmalu sem ji sledil tudi jaz.

— Halo, halo! Vi spíte?

— Kaj pa je spet?

— Kje smo?

Pogledal sem na uro in v vozni red:

— V Aleksincu.

— Kje je to? Ali smo že v Makedoniji?

— V Makedoniji še ne, pač pa v moravski dolini. Na Turškem! sem odvrnil skoraj nejevoljno v zavesti, da bi bil lahko spal vsaj še eno uro.

— Kaj pravite?

— Da, na Turškem. Pred petdesetimi leti namreč. Pred štiri in petdesetimi natančno.

Da ne bi bil nikoli izrekel tega! Moral sem ji pripovedovati o rusko-turški vojni, o srbski pomoči Rusiji navzlic pogodbi med ruskim carjem in avstrijskim cesarjem (1876, ko se je vojevala mala Srbija z mogočno Turčijo za osvoboditev balkanskih Slovanov in je morala Srbija prositi za rusko pomoč pred silnimi turškimi armadami. In isti car Aleksander je prisilil Turke, da so sklenili mir in pustili Srbiji njene dotedanje meje), da bo Avstrija po končani vojni s Turčijo zasedla Bosno in Hercegovino, smoter davnih srbskih aspiracij, in da ima interesne pravice do vse Srbije in turškega ozemlja do Vardarja. Zagovarjal sem to pogodbo z diplomatsko nujnostjo, češ da si je morala Rusija zagotoviti avstrijsko nevtralnost pri izvedbi svojih načrtov za osvoboditev balkanskih Slovanov in za posest Carigrada. Srbi so torej pomagali Rusiji z zasedbo turškega ozemlja od Aleksinca do Pirota in doli do Vranja. V sanšefanski mirovni pogodbi pa so Rusi prisodili novo ustanovljeni bolgarski kneževini nišavsko (Pivot) in južno moravsko dolino (Vranje), Dušanovo Skoplje, Debar, Ohrid in vso Makedonijo do Soluna. Razen Bolgarov in Rusov ni bil nihče zadovoljen s temi sklepi. Evropske velesile so prisilile Rusijo na berlinski kongres. Anglija se je bala ruskega bližanja Carigradu (Velika Bolgarija!), Avstrija, ki je tako rekoč že imela Bosno in Hercegovino, pa je hotela svobodno pot v Solun, Italija tedaj še ni imela moči. Kongres je kljub ruskim ugovorom (pretnja Anglije, Nemčije in Avstrije z vojno proti Rusiji) zmanjšal ozemlje nove bolgarske države ter prisodil Srbiji nišavsko in moravsko dolino. Današnja Južno Srbijo in Makedonijo pa je vrnil Turčiji. Črna gora je prišla do morja, zato pa je Avstrija zasedla Petrovac (Spič) — in tam nekje sva se našla midva zato, da vam moram na vse zgodaj dajati zgodovinsko lekcijo, sem končal in legel nazaj.

— Še to mi povejte, ali se pozna, da so bili tukaj Turki?

— Ne, tukaj in vse doli do Stare Srbije ni več sledu za njimi.

— Kje se začne Stara Srbija?
 — Kmalu po osmi uri in zdaj je komaj štiri. Zaspan sem.

— Le spite. Do Niša. Kdaj bomo v Nišu?

— Ko se zbudim, sem rekel v nadi, da bo zaspala tudi ona in se tako rešim pripovedovanja o rojstnem mestu Konstantina Velikega.

Ko sem se zbudil, je hitel vlak že skozi plodna polja koruze in konoplje proti Leskovcu. Tudi tobaka ni manjkalo. Tu pa tam se je zdela konoplja višja od kmečkih hiš.

— Niš? se je prebudila gospa.

— Kdaj že. Kmalu bomo na Vranjskem polju.

— In kaj je to?

— Konoplja. Slavna konoplja. Že Herodot jo je poznal v teh krajih.

Vlak se je ustavil.

— To je Leskovac. Bogato mesto. Okoli 15.000 ljudi. Središče trgovine in industrije s konopljo. Velike tovarne. Izvozna točka.

Vlak je brzel dalje skozi hribovito pokrajino z lepimi gozdovi. Ozka Grdelička soteska, dolga 33 km, proga seka Moravo zdaj tu zdaj tam, odpira železnici pot na Vransko polje. Morava se oddaljuje, še nekaj postaj, ki se ne ustavimo na njih, Džep, Surdulica (tutki sem zamolčal njeno žalostno zgodbo v svetovni vojni), Vranska banja z najtoplejšimi vreli v Evropi in že smo v Vranju, bivšem obmejnem mestu, ki ne zaostaja dosti za Leskovcem v industriji vrvarstva.

— Zdaj se mora začeti Stara Srbija, je pogledala gospa na uro. In zakaj Stara Srbija?

— Da, še malo in vlak bo zapustil zemljo bivše kraljevine Srbije. Ime Stara Srbija je sicer zgodovinsko, ni pa več točna oznaka. Danes pravimo zemlji, osvobojeni v balkanski vojni, Južna Srbija, h kateri spada tudi naša Makedonija. Toda o tem pozneje.

Vlak se je ustavil v Ristovcu.

— To je bila pred dvajsetimi leti zadnja postaja pred mejo sultanovega gospostva v Evropi.

Gospa je stegnila vrat skozi okno, kakor da želi videti nekaj posebnega.

— Da, od tu naprej boste videli sledove turških časov, ki jih ne boste nikoli pozabili.

Ko je vlak odpeljal, sva stopila v jedilni voz, ki ga priklopijo v Ristovcu, in ob čaši dobre kave je gospa sama opa-

zila veliko razliko. Začne se tam nekje, kjer železnica zadnjič preseka Moravo, pri nekdanji turški obmejni postaji Žibevče. Prostrana kumanovska dolina, toda pusta in prazna. Nikjer polja, nikjer gozda, nikjer hiše in ne človeka. Samo orožniki, naši zvesti čuvarji v naporni službi.

— Da, to je turško delo. Toda nekdanj je bilo tu jedro Dušanovega carstva. Na teh poljanah je oral srbski kmet, pasla se je živina in pesmi so odmevale tja do Skopske Črne gore, kamor so se zatekli pred osvoboditvijo zadnji redki prebivalci, ki so v strahu pred Turki in Arnavti trepetali v svojih bornih kočah. In če bi videli te kraje prvo ali drugo leto po svetovni vojni! In ne samo tu! Od Niša do grške meje vse požgano, kolodvori razdejani, mostovi porušeni.

— Kdo? Kako?

— Bolgari in vaši rojaki pri begu pred našo in zavezniško vojsko.

Gospa se je zamislila in molčala.

— Zdaj je že boljše. Tu pa tam so se naselili ljudje. Počasi bo šlo, toda šlo bo. Morda bodo čez petdeset let samo še spomini, kakor v krajih, ki sva se vozila rano zjutraj po njih.

— Iz srca želim, da bi se zgodilo še prej.

— Tu sem sega vpliv sredozemskega podnebja. Poletja so vroča, brez dežja, zima je huda in ostra. V jeseni prične deževati, tedaj je neznosno. Poleti so tudi noči hladne.

Bližali smo se Kumanovu.

— Pogledjte ta polja, tiste gore! Tu se je pred dvajsetimi leti bila odločilna bitka za svobodo teh krajev. Tu je premagala Srbija turško vojsko, ki so jo modernizirali vaši oficirji. Tu je bilo maščevano Kosovo, od tu je posvetil prvi žarek svobode tudi za Južne Slovane v nemškem in madžarskem robstvu. In ta žarek sveti še danes onim, ki so ostali v tujčevi oblasti.

In gospa je pokazala na zemljevidu kraje, ki sem mislil nanje. Sploh se je imenitno orientirala, kadar je imela pred seboj zemljevid. Tudi splošno zgodovino je poznala dobro.

Kumanovo je lepa postaja. Kakor vse, zidane po vojni. Le večja je. Za kolodvorom so zrastle nove stavbe.

— Tam je mesto. Uro hoda od postaje. 14.000 prebivalcev. Večina je pravoslavna. Pravih Turkov je malo. Muslimani so našega rodu kakor v Bosni.

Kumanovska okolica je rodovitna. Bila je nekoč žitnica Stare Srbije.

— In tista velika poslopja?

— Poglejte na zemljevid. Čez Krivo Palanko do Čustendila ni daleč. Drugod

baka, pa tudi koruze. Velika nadloga so močvirja, ki povzročajo malarijo.

— Spet tu? Lepo od vas! me je nagoovoril komisar, ki je služboval nekaj časa ob severni meji.

Kmetje iz KUMANOVSKJE OKOLICE v pestrih narodnih nošah

je meja še bliže. Tako mora biti, dokler — — težko je reči. Mi upamo na Veliko Jugoslavijo.

Vlak je zavil v Skopsko ravnino, kjer se že kažejo kultivirana polja. Tudi hiše in celo vasi se vidijo. Prebivalci so večinoma čisti Srbi. Največ se vidi to-

V prijetnem razgovoru smo se približali Skoplju.

Vardar, mesto, Dušanov grad. Krasen pogled. Gospa je občudovala. Vročje sonce v poznem avgustu je žgalo, ko smo stopili na tla Dušanove prestolnice. (Dalje)

Slika na ovitku

»Po kumanovski zmagi« je delo našega slikarja H. Smrekarja. — Notranjo naslovno sliko »Kralj Peter I. Osvoboditelj« je vrezal v les naš grafik E. Justin.

Odkod škrlat pri starih narodih

Stari narodi so dobivali škrlat iz več mehkužcev vrste Murex in z njim barvali zlasti volno v krasnih odtenkih, menjajočih se od žive rdečine do vijolične barve. V novejših časih so našli na Angleškem (17. stol.) in na Francoskem (18. stol.) školjke, vsebujoče prav takšno barvilo, o kakršnem govore latiniski pisci in ki ni nič drugega ko feniški bager. A izkoriščajo ga ne, ker napredek v kemiji daje industriji mnogo cenejših in obilnejših snovi.

Za kadilce

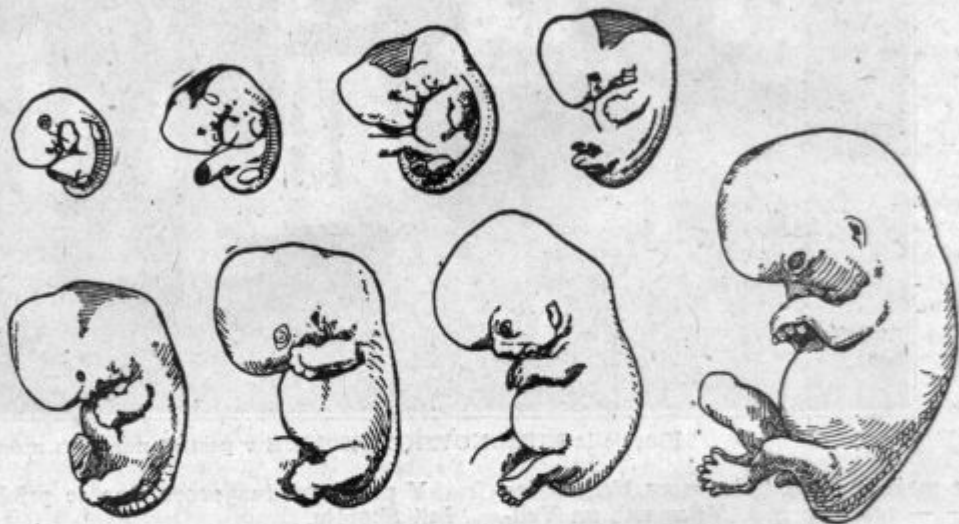
Profesor Traube je raziskoval kajenje iz znanstvenih vidikov in dognal naslednje: Goreča cigareta, cigara ali pipa je kakor majhna laboratorijska naprava, v kateri je tobak podvržen suhi destilaciji slično kakor n. pr. premog v plinarnah. Plini, ki se razvijajo pri tej destilaciji, tisto, čemur pravijo kadilci dim, se v ustni votlini in v sopolih kondenzira. Del plinov so nikotinske pare, ki povzročajo ugodje pri kadilcu, ostale sestavine se pa zgošče v pekoči katran, ki moti užitek. Ta katran se pa lahko filtrira ali absorbira. Prav učinkoviti absorpcijski sredstvi sta tako zvani silica gel in aktivni ogljik. Če se ustniki in pipe tako pripravijo, da mora dim najprvo skozi katero teh snovi, potem izgine tudi pri najslabšem tobaku pekoči občutek.

O razvoju človeka

O prvih 10 do 14 dneh človeškega razvoja vemo prav malo, skoraj nič. Le iz raznih izsledkov pri drugih bolj poznanih sesalcih moremo sklepati v glavnem na razvoj pri človeku. Kljub prav različnim okolnostim je razvoj pri vseh sesalcih v bistvu enak, celo z drugimi vretenčarji (ptiči, plazilci, dvoživkami in ribami) je mnogo podobnosti, tako da smemo sklepati, da so si vsi ti vendarle nekako v rodu.

ličen dokaz skupnega porekla vseh teh vrst.

Med tem pa so se dogodile še druge zelo izrazite izpremembe. Okrog zametka se tvorijo ovojnice, katerih glavna naloga je, da redijo plod. Vsi vretenčarji razen sesalcev dajejo svojim potomcem hranivo v obliki rumenjaka. Ta rumenjak poišče razvijajoča se žival po rumenjakovem mešičku. Ta mešiček tvori vzboklino poznejšega črevesja, ki ga kasneje popolnoma obraste.

Razvoj človeškega zarodka pred rojstvom

Ko se prične človeška jajčna stanica razvijati, se razdeli večkrat in tvori skupke stanic, ki se zberejo v mehurček s prav tankimi stenami. Na eni strani tega mehurčka so zbrane večina gmote, ki jih imenujemo kalčni greben ali embrionalni greben. Na tem grebenu se vršijo nadaljnje spremembe, ki zorijo v končni smoter stvoritve otroka. Na kalčnem grebenu se prične delati daljša klobasasta odebeline celic, na zadnji strani poznejšega bitja se tvorita pa dve vzboklini, ki imata med seboj ozko brazdo. Ta brazda se zapre in nastane tako cevka tako zvana živčna cevka, iz katere izrastejo pozneje možgani in hrbtni mozeg. Telo samo je razdeljeno v drug za drugim ležeče oddelke, v tako zvane segmente. Na te segmente spominjajo pri odraslem človeku vretenca hrbtenice. Segmentacija, ki se prične pri človeku v četrtem do petem tednu razvoja in je na zunanjo zelo vidna, se najde pri vseh vretenčarjih od rib pa do sesalcev in je od-

Takšen rumenjakov mešiček najdemo tudi pri sesalcih, čeprav ni nobenega rumenjaka v njem. Tudi to dejstvo nam kaže na prejšnje odnose v zgodovini človeškega rodu in dokazuje, čeprav daleč ležečo sorodnost z živalmi, ki nesejo jajca z obilnim rumenjacom. Zametek se mora seveda tudi pri človeku hraniti in je zato narava namestu rumenjaka ustvarila nekaj drugega. Varujoče zametkove ovojnice, ki se tvorijo pri sesalcih, ptičih in plazilcih, dobijo novo nalogo. Ob strani zametka se izbuhnejo dve gubi, se najdejo nad zametkom in zrastejo druga z drugo. Tako leži zametek zavarovan v dvojni ovojnici: notranji gladki in vnanji krpičasti. Nadalje se izbuhne iz zametka mehurček, ki se vrine med obe ovojnici. Le ta je izgubil pri človeku že skoraj vsak pomen, dobil pa je drugo nalogo. Po tej vzboklini, ki ji pravimo trebušni pecelj, zrastejo počasi nastajajoče žile v krpičasti sloj. Vmesni prostor med gladko kožo in zametkom

se poveča in se do kraja napolni z zametkovo vodo.

Krpičasti sloj prevzame tedaj važno nalogo prehranitve zametka. Njegovo ime že kaže, da je čez in čez posejan s krpicami, malimi, prstkom podobnimi izrastki. Na strani rumenjakevega mešička se te krpe povečajo v drevesaste tvorbe, ki krepko prirasejo na maternično steno materinega telesa. Te tvorijo tako zvano posteljco. Kakor smo čuli, potekajo žile od zametka h krpičastemu sloju. Te drobne žilice se razvejajo prav do skrajnih konic krpic. Prav ti skrajni izrastki zametkovega ožilja se dotikajo s podobnimi žilicami materinega telesa, skozi katere dovaža kri hraniva krpicam, ki tvorijo tako edino aktivno zvezo matere z nastajajočim človekom.

Predstavimo si še enkrat, kakšen je tak zameetek. Pred seboj imamo velik mehur, zametkov mehur, ki je napeto napolnjen z zametkovo vodo. Sredi tega mehurja je zameetek, ki je zvezan po popkovini z mehurjevo steno. Na tistem mestu, kjer se približa popkovina steni mehurja, se tvori posteljca, notranja zveza zametka z maternim telesom.

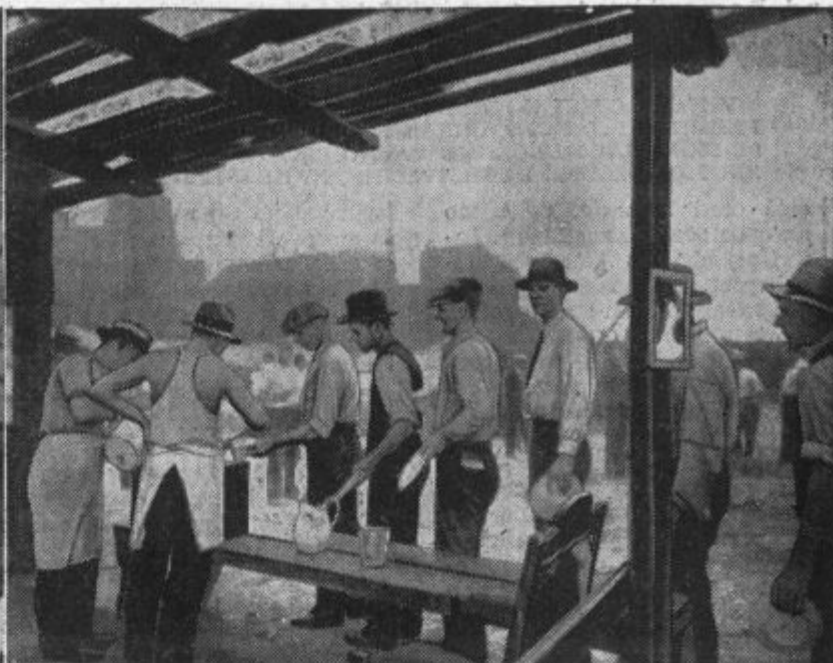
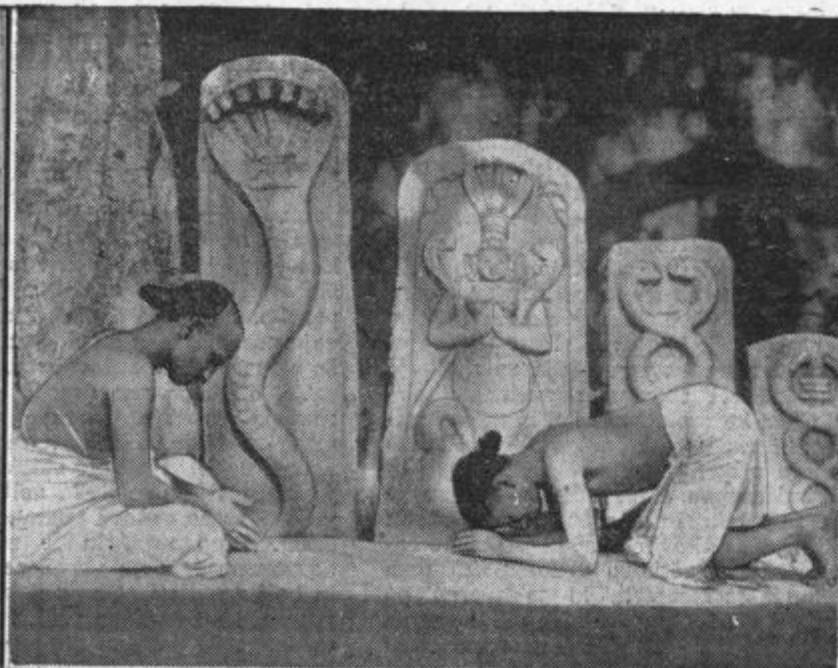
Pri opazovanju tvorbe teh ovojníc smo zgubili z vidika nekaj drugega, kar hočemo naprej opazovati. Podaljšani segmentirani sloj se je medtem upognil. Dvoje ostrih upognitev lahko opažamo: na poznejšem temenu in na poznejšem tilniku. Zadnji del je prav tako na znotraj ukrivljen in končava v repek. Mi smo imeli torej, čeprav le nekaj tednov v svoji mladostni razvojni dobi tudi repek. Tudi tukaj najdemo jasen dokaz, da ni bil človeški rod vedno brez repa, temveč je bil tudi človek nekoč — kakor njegovi najožji sorodniki, človeške opiče — repato bitje. Nato se pričnejo izbuhnjevati roke in noge. Pri notranjih organih, ki se postopno razvijajo, pade v oči zlasti velika vnanja vzboklina srčne osnove, na glavi se pogreza vohežna jamica, poznejša nosna votlina, oči se tvorijo na prav zamotan način, možgani postajajo prav obsežni v primeri z ostalim telesom. Pod ustno odprtino vidimo troje brazd, ki gredo precej globoko v telo in jih najdemo na obeh straneh vratu. Primerjali so te brazde s podobnimi tvorbami, ki nastajajo pri razvoju drugih vretenčarjev in so dognali, da gre tukaj za škrgine brazde kot osnova za poznejše škrge, kakor jih poznamo pri ribah. Pri ribah prodrejo te tudi v ustno votlino in pridejo do veljave v njihovem poznejšem življenju. Pri človeku pa so samo naznačene kot ydolbine in pozneje izgi-

nejo. Torej so le spomin na prejšnje razmere, na čas, ko še ni bil človeški rod tako visoko razvit, temveč je bil človek še vodna vretenčarica, ki je dihala skozi škrge. Vsi ti organi, ki niso prišli do polne tvorbe kakor repek in škrgeaste brazde, so napotili Haeckla, da je postavil svoj biogenetski zakon. Da je razvoj posameznika le ponavljanje razvoja cellega rodu. V tej obliki kot naraven zakon se je biogenetski zakon pri poznejših raziskavanjih razbil in je postal le pravilo. Jasno pa je, da nahajamo v razvoju posameznega bitja spomine na prejšnje razmerje v rodovni zgodovini.

To, o čemer smo dosedaj govorili pri razvoju človeka, nastane približno v prvem mesecu. Notranji razvoj pa gre potem dalje. Najprej nabrekne okolica jeter, razvijajo se jezik, goitanec in ledvice. Kostne osnove postanejo hrustančaste. Trup sam, ki je zaostajal pri ogromnem razvoju glave, se prične bolj in bolj razvijati. Obraz dobi svoje prve poteze, ko se prične tvoriti nos, seveda od kraja še povsem potlačen. Škrgaste brazde so medtem izginile. V prvem mesecu zraste zameetek približno poldrug do dva cm. Osnove za prste na rokah in na nogah so že naznačene, vendar jih veže še plavutna kožica. Tudi tukaj imamo primer za to, da smo potomci v vodi živelih bitij. Te plavuti izginejo v tretjem mesecu, v katerem se tudi roke in noge že jasneje izražajo in lahko razločimo kolena in komolca. Prvi znaki nohtov se pokažejo, na očeh zrastejo veke, in že na zunaj lahko razločimo otrokov spol, v četrtem in petem mesecu so spremembe vnanosti manjše, zameetek prične naglo rasti. V šestem mesecu se telo pokrije s prav tanko dlakasto obleko, ki jo imenujemo z latinsko besedo lanugo. V tem času prične zameetek svoje prvo samolastno gibanje in prav naglo rase. Sedaj prične narava z zadnjim oblikovanjem otroka, ko je notranja ureditev že po večini izgotovljena in se prične še hitrejša rast. Pri porodu ima razvit otrok dolgost 50 cm in smatramo to mero za važen dokaz, da je otrok dozorel.

Čudo razvoja od zametka do človeka je dokončano.

Od komaj vidne klice do življenja sposobnega otroka se je izvršilo mnogo pre-tvorb. Tudi mnogo takega je nastalo, kar že nima nobenega pomena več ali pa je imelo svojo nalogo le do tistega dneva, ko zapusti plod varno materino telo in prične usposobljen za vnanji svet lastno življenje. (Kč)

(od leve proti desni): Kačja božanstva v Indiji. — Raziskovalca atomov Anglež Rutherford (levo) in danski profesor Niels Bohr, oba odlikovana z Nobelovo nagrado. Slika je posneta o priliki zadnjega bivanja lorda Rutherforda v Kodanju. — Zgradnja v New Yorku si grade »taborišče«. — Spodaj (od leve proti desni): Novo letališče v severni Irski pri Stormont Belfastu, ki ga bo posvetil angleški kralj. — Zrtve zadnjega potresa na Grškem prosijo svetnike za pomoč. — Angleški vojaki, premeščeni v kolonije, se poslavljaajo od svojih otrok.

Edmond Romazières

Pri glavorezih

V NAJGLOBLJI NOTRANJOSTI GOZDOV OB AMAZONKI JE DIVJE PLEME INDIJANCEV UGRABILO BELO DEKLE, MANOELO. TOVARIŠI IZGINULE MLADENKE ZACNO ISKATI, NE DA BI ZA TRENUTEK SLUTILI GROZNE DOGODIVŠČINE, KAKRŠNE JIH ČAKAJO.

Hoteč oteti Manoelo, uplenjeno na opustošeni fazendi, so nekateri pionirji ob Amazonki stopali proti indijanski vasi, da bi v njej dobili zaveznico. Za stalno so bili zapustili svoja plovila.

Niti ene ure ni bilo treba, pa so raziskovalci sprevideli, kako naporna je hoja po goščavi. Vse se je zdelo lahko, dokler so hodili po sledu, ki so jim ga ostavili spretni Indijanci. Ko pa je onkraj potočka prenehala in je Santos, korakajoč odspred, našel le še tisto skoraj nevidno stezjo, kakršno puščajo za seboj divjaki na svojih pohodih, se je bilo sprijeti z naravo. Ako si hotel za vodnikom, si se moral praskati ob trnju in robidju. Goščava se je otepala. Človeka je kar dušilo. Vlažen hlap je vstajal iz tal. Opoldne je ob vodici Santos že velel zaužiti kinina. Toliko so si ga privoščili, da utegnejo oglušeti.

Nihče več ni videl neba. Korakali so pod čisto zaprtim oblokom v somraku. Citati ne bi bilo mogoče.

Razen tega je šlo precej strmo. Tako so dospeli nad skaloviti kanjon, po katerem je bučala Parima. Dva ali trikrat so mogli dve sto čevljev pod seboj opazovati besno valovje, ki se je podilo med navpičnimi stenami.

Santos je ustavil svojo četo¹⁾ precēj pred koncem dne. Paziti je bilo treba ne samo na Adino, temveč tudi na mladeniče, ki so se prvič poskušali s turobnim gozdom, koder je bilo pomrlo toliko Evropevc.

Učiti se je bilo treba tudi taboriti in hrano iskati.

V tej dvojni novi vedi jih je Santos v kratkem izuril.

»Najprej viseče mrežnice!« je velel.

Ko so bile obešene ter so imeli streho iz palmovih listov kakor tudi tenčico zoper moskito pripravljeno, jim je pokazal vrvi, na katerih so visele.

»Oborožili smo jih s sitnico, gosto mrežo ko sito, kakor sem vam bil pokazal«, je dejal. »To bo oviralo marsikakega ponočnega vasovalca, da ne bo po-

hajkoval po tej napeti vrvi. Vendar to še ni dovolj. Tu nismo več po rečnih jahah, koder nam je bilo vse lahko...«

»Celo sprejemati krokodile in jaguarje.«

»In zakuriti ogenj... Ondod skoro ni bilo zverin.«

»Z majhnim si zadovoljen...«

»Boste videli... Zato vam svétujem, da mi izročite svojo zalogo kreozota, gospod Edmond. Lepo seveda ne bo dišalo, ampak duh bo zoprn živalim kakor nam. V hosti dobi človek nekoliko miru samo za majhne žrtve.«

Nato je izginil v šumi z Avgustom in Moricem.

Edmond je pomagal Omarju nabirati drv za nočni ogenj.

Ob njegovem varstvu so shranili zveznje. Pred vsem jih je kazalo odtegniti domačim mravljam²⁾, ki so huda uima ob Amazonki.

Ko je Moric pritresel sijajnega ptiča, obet za izvrsten obed, Avgust pa presnih kraljevskih jabolk, tistih drobčenih ananasov, ki jim v Evropi ne moremo poznati slasti, se je Santos lotil razgrinjati svojim tovarišem neke gozdne skrivnosti.

»Pomagale nam bodo, da ne umremo od lakote.«

»Pha! Takega strahu pa jaz nimam«, je odgovoril Moric. »Še sto korakov nismo napravili, pa so ptiči prišli.«

»Ampak druge dni ne boste nič našli.«

»Za tri dni imamo živeža.«

»Ki se ga pa ne smemo dotakniti, kajti ti trije dnevi nam utegnejo kedaj pozneje rešiti življenje... kakor velika buča k a č a s e...«

Približal se je drevju, ga pazljivo pregledal. Opazil je rdečkasto, gladko deblo.

»Ne vem, kako se pravi temu drevesu«, je rekel, »ampak dalo nam bo mleka. Bog daj, da bi ga večkrat naleteli.«

S konico svojega fasona — brazilske sablje — je naredil široko zarezo. Tekočina, ki se je pocedila iz nje, je bila res mlečne barve. Santos je posrebal nekaj kapljic, da bi vzbudil zaupanje, potem pa je nastavil posodo. Adina je bila

¹⁾ Glej istega pisca »Otok se ruši« (A terra cahida) v Žis 1931, knj. 9, št. 23. Osobe so tam podrobneje označene. Op. prel.

²⁾ H. G. Wells, Kraljestvo mravelj, Žis 1932, 22/8.

Mumificirana glava bojevnikarja iz plemena Zivaro. V naravni velikosti meri glava 8 cm od vratu do temena

v tem pripravila kavo. Primešali so ji rastlinskega mleka in zdelo se jim je tako dobro ko najboljše mleko iz švicarskih dolin.

Omar je pripravljaj jed, otrebil ptiča, nalagal na ogenj: tako je mogla Adina z Edmondom in Santosom napraviti nekaj korakov okoli taborišča ter od bliže občudovati amazonsko rastlinstvo.

»Vanilje bomo našli med temi kukavicami«, je rekel Santos. »Enako nam bodo palmova drevesa dajala palmovo zelje, kruh, vino, kokosov oreh. A po malem bodo izginila in to bo za nas največja izguba. Med palmovjem je človek lahko preverjen, da ne umre od glada.«

Dve uri je že deževalo, a je dež komaj pričel prodirati skozi zeleno streho. Pre-

den se je dočista znočilo, so naložili drva na ogenj. Dva možka sta prevzela stražo, ostala četica pa je legla.

Zarana so zopet odkorakali v somraku, kamor je tedaj pa tedaj priniknila streljica jarkega sonca. Obraz so si zakrili z dnevno tenčico. Kadar jih je naključje privedlo čisto na rob globeli, so obstali, da bi svobodno zadihali. Vrvrajoča voda je sto metrov visoko pošiljala hlad, razpršene kapljice, ki so jih svežile. Sonce je veselo pripekalo. Toda hitro se je bilo umakniti v šumo, v grobnico.

»Ne tratimo časa«, je prva zamrmrala Adina.

»Nesrečna Manoela Blentaova nima več upanja. Kdo ve, ali se ne bo ubila.«

»Mogoče smo bliže vasi, nego se na-
dejamo«, se je oglasil Moric.

Santos je odkimal.

»Ne, senjor. Da je sovražna vas tako
blizu, se razbojniki, ki jih hočemo dohi-
teti, ne bi bili drznili vkrcati na Parimi
blizu teh neprijateljskih sosedov. Ma-
hnili bi jo bili skozi gozd do Urarikoere.
Najmanj osem dni bomo morali korakati.
Na dan pa ne prehodimo gotovo niti po-
lovico tega, kar bi storil divjak.«

Ni se zmotil. Stopali so ves teden, a
nič novega našli. Obleka jim je polago-
ma silila v cunje. Adina je krpala, kolik-
or je mogla. Ona sama se ni imela več
kaj preobleči. Zveženj, ki ga je nosil
Omar, je bil namenjen Manœeli Blentaovi.

Moric je bil zamišljen. Sanjari je po-
gostoma o mladenki, ki jo je bilo rešiti.
Opisali so mu jo bili kot prav srčkano.
Povzročil jo je. Trpljenje, ki ga je pre-
našala, mu jo je delalo že naprej tako
prikupno...

Slednji dan je Santos ustavil ceto pod
drevosom, ki je z vso svojo krošnjo pre-
segalo gozd. Splezal je z motvozom, po
indijanski navadi. Z Edmondovim dalj-
nogledom je preiskal okolico. Iztikal je
za golim prostorom, za čistvino, kjer je
stala vas. Oziral se je za dimom. Oziral
se je nazadnje za koncem tega čudovi-
tega kanjona v Parimi, vedoč, da bo na-
šel divjake samo nasproti mirni vodi, po
kateri se morejo kretati njih u b e in ko-
der bi mogli ribariti.

Šele deveti dan je zopet uzrl rečno plo-
skev, ki se je širše razgrinjala ter se gu-
bila med valovite gozdnate bregove. To
mu je dalo nove nade.

»Morda dospemo jutri«, je naznanil
tovarišem.

Krenili so nizdol k vodi. Ondi so se
ustavili v polni svetlobi. Tam so prece-
nili višino, ki so jo dosegli. Zrak je bil
hladen, poživljajoč. Komarjev ni bilo
več dosti, drobcene mušice niso več nad-
legovale. To ni bilo več dušljivo ozračje
kot v gozdu, nezdrava plesen in zatohli-
na, neprestani duh po hamámu.³⁾

Drugi dan je večkrat obstal, da je
splezal na drevo. Proti tretji uri je
vzkliknil, spuščaje se nizdol:

»Selo sem opazil. Preprosti nasadi,
okoli njih pa juka.«⁴⁾

Moric se je hotelo vriskati od rado-
sti.

³⁾ Arabsko: ham-mám = vroča kopel.
Na Turškem ime javnih kopalšč. Pri nas
je tako kopel opisal Rud. E. Marn, Sl. N.
25. VII. 1900. Srbsko: amam.

⁴⁾ Palmova lilija, polgrm. Op. prel.

»Pred vsem pa nobenega hrupa...«
je opomnil Santos. »Izrabiti je treba
osuplost. Maloke teh rdečekožcev so
komaj kilometer daleč od nas. Kadar
pridemo do njih, ustrelimo vsi hkrati v
zrak. Groza bo v prvem trenutku to-
likšna, da se bomo mogli približati in
pozneje izpričati, da smo sprožili samo za
kratek čas.«

Srčno so mahnali dalje, spotoma pa re-
zali ovijalke, sekali ostre veje, se nepre-
nehoma bojevali z goščo. Santos se je
ustavil. Po rahlih znamenjih je sodil,
da se bliža človeško življenje. Opažal je
stvari, ki bi bile ostale drugim popolno-
ma prikrite. Vedel je, da pride zdaj
zdaj na plano.

Namignil je moštvu, naj pripravijo
puške. Z roko je vnovič priporočil molk.
Korakal je brez vsakega šuma. Niti ve-
jice ni zlomil in tovariši so ga skušali
posnemati.

»Smo že tam«, je dahnil Edmondu na
uho.

Mladi mož pa ni nič videl. Gozd je bil
tako temen. Nobena reč ni napovedovala
jase.

Toda po desetih minutah, a ne več, je
pricvrela svetloba pod veje. Santos je
podvojil opreznost.

In nenadno se je zagnal, skočil na pia-
no, kjer je bilo v sredini več malok,
velikih okroglih koč, in sprožil svojo
puško.

Minuto pozneje pa je počil skupni strel.
In domačini, moški, ženske, trebušata
deca so kleče prosili milosti. Vsi so bili
uverjeni, da prihajajo še drugi belci iz
gozda; da so jih obkolili, da bodo puške
še govorile in da sovrag nima druge misli
kakor porezati glave, jih mumificirati ter
doma obesiti. Ali Santos je stopil na-
prej. Govoril je. Domačini so vzdignili
glave. Kdo ve koliko niso bili oblečeni.
Imeli so široko lice s štrlečimi podočni-
cami, obuzdanimi očmi, bujne lase, a brez
brade in brkov. Poslušali so, razumeli.
In na obličje se jim je vrnil nasmeh. Ne-
kateri so vstali.

Adina se je plaho stiskala k Edmondu.

Avgust je odvil zavoj zrcal in ovrat-
nic.

To je bilo več ko dovolj, da se je groza
spremenila v preveliko domačnost. Možje
so morali odbiti Indijance, jih držati v
malo varnejši razdalji.

Santos je govoril z načelniki. Velel
jim je sklicati zbor, da jim obrazloži na-
men svojega obiska.

Ko so darila vsakogar osrečila, je sedel med vojščake in pričel pripovedovati.

Zamolčal ni, da je mladenko uplenil sovražen rod in s kakšno zvižajo so krivci poskusili pripraviti v smrt prebivalstvo te »aldeje« (vasi).

Možaki so besno godrnjali. Pozvali so še druge člane pohoda ter jih odvedli v eno izmed krožnih malok, ki so služile v skupno bivališče kakim petdesetim ljudem.

In ondi so pokazali nekaj groznega. Obešene glave z dolgimi svetlimi lasmi, zašitimi ustnami, prave glave, ki pa so bile od obradka do lasišča v celoti komaj šest do sedem centimetrov visoke.

»To so glave njihovih nasprotnikov«, je pojasnil Santos. »To so bili vojščaki iz plemena, ki ga hočemo kaznovati.«

»Pa ti menda niso dosti boljši, ka-li?« je pozvedal Edmond.

»Seveda, ampak koristili nam bodo.«

Vrnivši se na zbor, je podrobno opisal svoje moči. Ponudil se je, da razkaže silo strelnega orožja. Sklatil je ptička, ki je čepel na vrhu visokega drevesa. Indijanci so kar zijali.

Nekaj vojščakov se je vračalo z reke, ker so že slišali o neverjetni novici. Bili so še manj opravljeni kot oni, ki so počivali v »aldeji«. Na koncu je bilo okoli Evropcev nad sto krepkih ljudi, nizkega stasa, pa čvrstih mišic.

Santos jim je brez ovinkov povedal, česa želi. Pomagal jim bo, da se bodo maščevali nad svojimi sovragi. Povrnejo se z zbirko glav, da še nikoli take. Poslej bodo zavezniki belcem in potakem se jih bo vsakdo bal. Po pohodu dobé še toliko darov, kolikor jih že imajo. Indijanci, »oblečeni v sončni žarek«, so bili videti navdušeni. Zastran lepšega so želeli, da odgovore čez eno uro.

Med tem je Santos dal postaviti tabor na drugem koncu laza nasproti malokam. Imel je svoje razloge, da ni dočela zaupal svojim novim prijateljem, in je povečal čuječnost.

Po eni uri je prišel načelnik in naznanil, da plemo sprejme in da odidejo drugo jutro.

Da si ga podvrže, je Santos z neznatnimi stroški igral čarovnika. Spustil je pozivno raketo, prižgal nekoliko vžigalic, omamil roko načelniku s kokainom, češ, da se zdaj lahko ureže, ne da bi čutil. Nazadnje se je dal glavavar prepričati, se precej globoko zarezal in med osuplim vzklikanjem priznal, da ni čutil nobene bolečine.

Vsi vojščaki so hoteli poskusiti, toda Santos je kar prenehal. Zaloga mamila, ki bi pozneje utegnila prav hoditi, bi se bila mogla pri tem potrošiti.

»Sedaj pa jih pustimo, da se opravi-jo«, je velel vodnik in odvedel svoje tovariše.

»Njih oprava«, je momljal Moric. »Hm! Stvar se mi ne zdi kdo ve kaj zamotana.«

»Malo kasneje boste videli.«

In res pred nočjo se je prišlo vse plemo razkazovat ob hrupnih, hrabrih kretanjah. Vojščaki so bili grozni. Od glave do nog so bili poslikani s sirovimi obroči, nalik ovratnicam in zapestnicam.

Huitov velikanski oreh jim je dal slonokosteno črnino, u r u k u pa fantastično rdečino.

To je bilo sto hudičev, izbljuvanih iz pekla.

»Zdaj pa se lahko umivajo, kopajo ... Nobene nevarnosti, da izgubé barvo prej ko v dveh ali treh mesecih«, je trdil Santos.

Pustivši deset mož za stražo v selu, je drugo jutro četa odrinila.

»Hodite spred«, je bil rekel poglavar z veliko vljudnostjo.

A Santos ni dosti zaupal. Zahteval je, da ostane pri zadnjem koncu odprave.

»Saj jim je samo v korist, ako zares ostanejo z nami«, je pripomnil Avgust.

»Kaj pa želja, da se polasté naših čaril in si prisvoje skrivnostne moči, ki jih domnevajo pri nas in ki so jih prenamile, da so se nam pridružili?«

»In potem?«

»Zavezniki nam bodo, dokler bomo imeli pazko nanje in dokler ne bodo oni drugi v krtovi deželi«, je suhoparno izustil mulat. »Potem pa strašni sovražniki, katerih se bomo morali otepati, bodite prepričani.«

(Dalje)

Hranjenje krompirja

Če se hrani krompir v neposredni bližini jabolk, potem, kakor kažejo izkušnje, ne začne poganjati. Razvoj poganjkov pa so v stanu ovirati samo zdrava, zrela jabolka, dočim nezrela in pokvarjena nimajo nanje nikakega vpliva. Zrela jabolka so lahko tudi olupljena, ne da bi se zaradi tega zmanjšal učinek. Če se shrani krompir na ta način, potem lahko čaka prav do konca junija, ne da bi se kvaril z odganjki.

Kaj je videl prof. Beebe v morski globini

Voda je za nas zemljane še zmerom najbolj neprodoren element. Nekaj deset metrov pod gladino nam je za zdaj postavljena meja, preko katere lahko samo še pasivno opazujemo in kombiniramo, ne moremo pa fizično poseči v ta svet. V globočinah nekaj sto metrov nam je mokri element bolj tuj nego podzemlje ali stratosfera. Kaj se dogaja v morskih globinah, kakšna bitja žive tamkaj in kako, kakšna je prav za prav podoba tega kraljestva večne teme, o vsem tem še prav malo vemo in smo večinoma navezani na sklepanje, ki je pa seveda majavo, dokler ga dokazi ne podpro. Šele zadnja desetletja so začeli tudi globoko morje natančneje raziskovati. Zmerom je na poti nekaj ekspedicij, ki merijo globine, določujejo oblikovitost in geološko sestavo morskega dna, zlasti pa zbirajo primerke živalstva in rastlinstva, ki mora biti čisto posebno ustrojeno v takih globočinah. Vzdrževanje takih odprav je zelo drago in zaradi tega se tudi podatki le prav počasi zbirajo in počasi izpopolnjujejo medlo predstavo, ki jo imamo o globokih morjih. Človek sam ne more prodreti v take globočine in si mora ustvarjati sodbno samo po tistem, kar na slepo srečo potegne iz njih, ali kar dotiplje s svojimi aparati in instrumenti.

Večje globine v svrhu opazovanja se dajo doseči v izboljšanih potapljaških zvonovih. Tako se je n. pr. sloviti angleški živaloslovec prof. dr. William Beebe nedavno spustil v potapljaškem zvonu kroglaste oblike, ki ga imenuje »batisfero«, 750 m globoko v morje. Dr. Beebe je nameraval že 1930 izvesti svoj načrt, toda za tako gigantsko delo je treba vse dobro premisliti in se vestno pripraviti. Letos so zgradili po njegovih načrtih »batisfero« (jekleno kroglo), ki je nudila dovolj odpora ogromnemu vodnemu pritisku. V tej krogli se je prof. Beebe s svojim asistentom v bližini Bermudov spustil v morje. V dveh urah je dosegla »batisfera« globino 500 m in prof. Beebe je sporočil po mikrofONU, da se razprostira vse naokoli temna noč. (Njegova opazovanja so brezžično oddajali po vsej Ameriki.)

V naslednjem prinašamo kratke izjave pogumnega učenjaka:

»V moji batisferi«, pripoveduje Beebe, »so znanstvene priprave vsake vrste, električna peč in zelo močna razsvetljava,

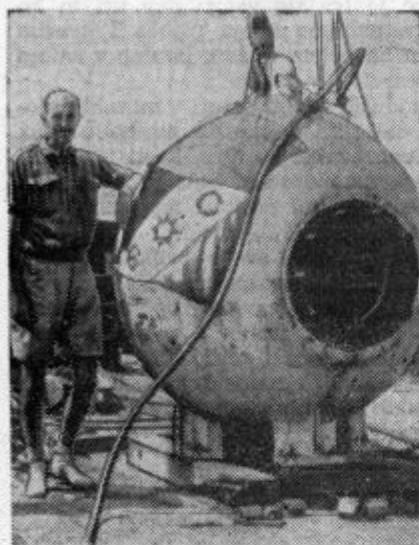
DR. WILLIAM BEEBE

va, tako da lahko mečem močne žarke luči skozi majhna okna batisfere. S parnikom Freedom sem bil zvezan telefonski, njegov radio pa je lahko prenašal podrobnosti o mojem raziskovanju v širni svet.

Spremljal me je Otis Barton iz ameriškega prirodoslovnega muzeja. Že pred dvema letoma sem se bil spustil v morske globine do 250 m, to pot pa sem hotel še prekositi doseženo globino. Pogrezanje se je izvršilo zelo hitro in brez težav.

Prvi vtisk, ki ga dobi človek pri globini 600 m, je obupen občutek osamelosti in smrti. Zdi se mu, da je daleč od zemlje na kakem hladnem in pustem planetu, kjer je ugasnilo vsako življenje. Toplina vode, ki jo beležijo toplomeri na vnanji strani batisfere, pada z največjo brzino, še bolj pa se občuti hlad v notranjosti zavoljo popolne teme in zavoljo pomanjkanja vsakega izvora toplote. Pri 800 m se nam zdi, da smo se potopili v morje črnila ali v ogromno morje mrtve vode, ki loči zemljo od pekla.

Toda čim globlje se spuščamo in čim bolj se bližamo globini 1000 m se prizor

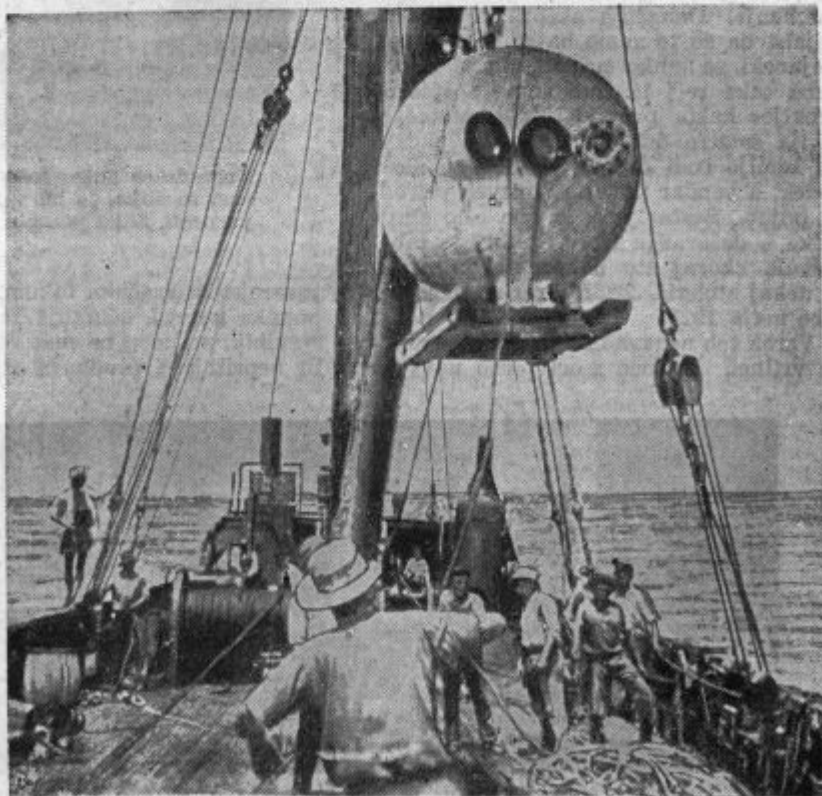
»Piccard morskih globin« s svojo »bathysfero«

popolnoma izpreminja. Plahost nas mineva in se umika začudenju. Zroč skozi kristalna stekla odprtin se nam zdi, ka-

kor da gledamo črno nebo, posejano z zvezdami. Svetlikajoče se točke se nam bližajo ali se oddaljujejo od nas, kakor da padajo zvezde. Večje nam prihajajo nasproti in njihova oblika postaja vedno razločnejša. Tajinstveni prebivalci tega temnega in neznanega sveta mečejo hladno rumenkasto svetlobo iz svojih teles. Tu sem dal povelje, da ustavijo spuščanje, da sem lahko opazoval in fotografiral čudoviti prizor.

Človeško oko se brž privaja novim okoliščinam. Milijarde malih živali migota v teh globinah. Oblike je nemogoče ugotoviti. Človek ne ve, da-li so to ribe ali spake, da-li so te prikazni majhne ali velike in da-li je njihova luč trajna ali pa se prekinja. Okoli batisfere postaja vse tako živo, da lahko uporabim kamero. Razvite plošče bodo odkrile vnanjost teh neznanih prebivalcev morskih globin.

Nenadoma se mimo naših oken raztegne velika senca. Ogromno telo, dolgo dva do tri metre se valji mimo naših okenc. Čudovišče je podobno ogromni ribi, katere žrelo se otvarja in postaja svetlo. Slične živali nisem videl še nikoli, razen morda na japonskem porce-

Zadnje priprave za spustitev »batisfere« v morskno globino

lanu, kjer se vidijo spake te vrste. Nekoliko časa ogleduje »kralj morskih globin« našo pripravo, dvakrat trikrat grozeče odpre žrelo in nas obsuje s svojo svetlobo in plove mimo. Za tem vidimo roj svetlih točk, ki se pomika par metrov daleč od nas. V tem trenutku pa se ona ogromna spaka obrne z bliskovito hitrostjo, odpre svoje žrelo in razsvetli vso bližino. Kmalu se žrelo zapre, tema nastane — roja svetlih točk ni več. Tisoč metrov pod morsko gladino se je ponovila stara enolična drama življenja: močnejši požira slabejšega.

Se bi radi opazovali čudovito življenje, ali treba se nam je vrniti, ker smo skoraj popolnoma potrošili zalogo kisika. Zato damo znak za povratek. Naše po-

tovanje je trajalo vsega dve uri in ko zopet napolnimo svoja pljuča s svežim zrakom na belem dnevu, imamo v zalogi le še par litrov kisika.

Prihodnjič kanim ostati v morskih globinah dalje časa, morda mi bo uspelo, da se pogreznem še niže, kajti problemi življenja na morskem dnu se dajo proučiti le s čestimi poskusi na raznih mestih in v največjih možnih globinah, zaključuje Beebe svoje pripovedovanje o bajnem podmorskem svetu.

S sličnimi pripravami bo nedvomno uspelo postopno prodreti v čedalje večje globine in počasi odkrivati tajinstveni svet oceanov. Prirodoslovju se bo odprlo v morskih globinah novo kraljestvo flore in favne.

Tornado

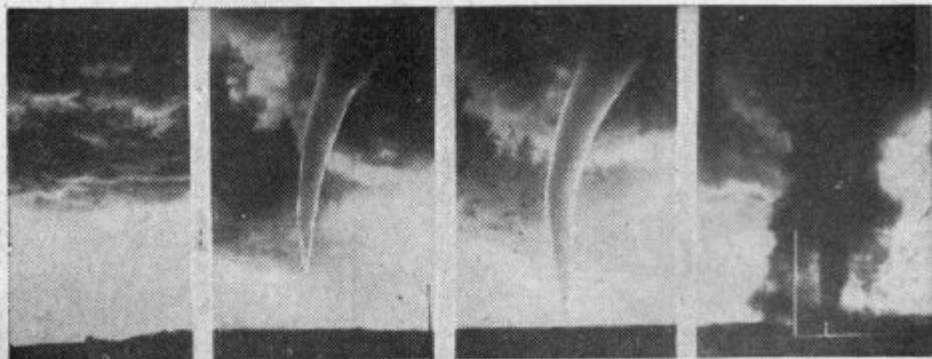
Ce se je v praznovrnem srednjem veku kdaj pripetilo, da so med dežjem padale z neba tudi ribe, žabe in druge take nenavadne reči, je to zmerom pomenilo kazen božjo ali pa vsaj nič dobrega obetajoče znamenje. Današnja skeptična doba bi dejala, da so to same bajke. Pa ni res. Dejanski se lahko pripeti, da padajo z neba take reči in tudi same »ošpičene preklje« kakor pravijo ljudje. Meteorologija smatra dež, med katerim padajo na zemljo tudi drobne živalce, za sicer redek, a vendar povsem naraven prirodni pojav. Sestavljena je bila celo statistika o deževanju rib, v kateri je zabeleženih skoraj sto dokazanih primerov iz nekaj stoletij. Zadnjikrat so deževala ribe maja 1928.

Vzrok teh nenavadnih padavin so zračni vrtinci. Vrtinec z navpično navzgor

Tornado se bliža: fotograf, ki je posnel to sliko, je bil v življenjski nevarnosti. Slika je sneta v oddaljenosti 1 km

usmerjenim zračnim tokom, ki se hkrati pomika naprej, učinkuje kakor ogromen sesalnik, pri potegne vase vse ne pretežke in nepritrjene predmete ter jih dvigne

Od leve proti desni: preteči tornado neposredno pred izbruhom; začetek tornada; skoraj do zemlje segajoči lijak in tornado je dosegel zemljo

TORNADO nad Khartoumom

visoko v oblake, odkoder jih veter lahko zanesse več kilometrov daleč v stran in odloži šele tamkaj, kjer so zračne struje že kolikor toliko umerjene. Na ta način pride do padavin, ki se zde tem bolj čudne, ker v tistem kraju morda niti ni bilo tako silnega viharja. Če tak zračni vrtinec doseže vodo, potlej jo prav tako posrka v višino in se napravi tako zvani vodni smrk, navpičen, zvrtničen vodni steber, v katerem so seveda vse vodne živali, ki jih je prehitelo in te odnese vrtinec s seboj, da jih nekje daleč proč vsuje spet na zemljo. V statistiki zabeleženi primeri, ko so deževala ribe, so strogo obrazloženi in je pripomnjeno, da so bile ribice, ki so jih pobirali po dežju, največ za prst velike.

Zračni vrtinici ali trombe, ki jih često tudi pri nas opazujemo, kadar srkajo in vrtinčijo prah po cestah, so teoretično popolnoma slični strašnim tornadam in tajfunom v subtropskih deželah, le da so pritlikavci v primeri z njimi.

Nedavno se je ameriškem farmarju Kellerju iz Greensburga v državi Kansas posrečilo iz neposredne bližine opazovati takšen tornado. Njegovo poročilo je edinstveno med opisi teh silnih prirodnih pojavov in nam ustvarja dokaj jasno predstavo o mehaniki zračnih vrtincev, hkrati pa podaja precej točno razlago, tičoč se poprej omenjenih padavin.

V Kansasu tornadi, ki se tamkaj napačno imenujejo tudi cikloni, niso nikaka redkost. Proti uničujoči sili teh vrtinčastih viharjev je človek popolnoma brez moči. Vesel je, če si more rešiti golo življenje. Kadar se bliža tornado, se poskrijejo farmarji v podzemeljske zaklone. Edino tamkaj je popolnoma varno. »22. julija 1930 — pripoveduje Keller — je bil nenavadno soparen dan. Kar slutil sem, da se nekaj hudega pripravlja, pa sem se nekam nemiren oziral na nebo, ki je čedalje bolj temnelo. Naenkrat sem opazil lijaku podoben oblak, ki je zmemrom zanesljivo znamenje, da se bliža vrtinčasti vihar. Oblak je bil teman kakor sama noč in kmalu se je pomolil iz njega srkalni rilček, ki se je čedalje bolj svedral proti zemlji ter postajal vse večji in večji. Strahoma sem opazil, da se pomika tornado v smeri proti moji domačiji. Brž sem spravil družino v klet, sam pa sem še postal na vratih, da jih zaprem, kadar bo vrtinec dovolj blizu.

Večkrat sem že doživel tornade, tako da me več ne zmede splošna panika, ki zgrabi spričo tega silnega prirodnega pojava vsa živa bitja. Ohranil sem si oblast nad svojimi peterimi čuti in preden sem nameraval zapreti vrata, sem se še enkrat ozrl proti črni trombi, ki je divjala proti nam. Pokrajina je krog in krog ravna in ker ni deževalo, sem imel po-

polnoma prost razgled. Zdaj sem šele opazil, da so se bližali prav za prav kar trije tornadi hkrati. Dva sta nalik debelim nihajočim vrvmem visela iz oblakov, tretji, najbližji in največji, ki ga je gnalo prav v mojo smer, pa je bil podoben raztegnjenemu lijaku, obrobljenem na vrhu z vencem raztrganih oblakov. Spodnji del trombe, ki je pometal po tleh, se je začel prav takrat nekoliko dvigati, kar je pomenilo, da se za enkrat ni bati, da bi tornado tudi nas pomedel. Zato sem ostal pred kletjo, toda budno pripravljen, da vsak čas smuknem v varno zavetje.

Počasi se je primikal črni vrtinec. Razkuštrani spodnji del lijaka je prožno kakor lovka polipa poskakoval gor in dol, ne da bi se še kdaj dotaknil tal. Niti za las se ni odmaknil iz prvotne smeri. Prihajal je bliže in bliže. Stal sem kakor ukopan in gledal v prikazen. Bilo je kakor v grobu, zrak je bil dušljiv, neprijetno je dišal, tako da mi je kar sapo jemalo. Zdaj šele se je zaslislalo neko sikanje in potem rjojenje, ki se je zdelo, da prihaja naravnost iz lijaka. Dvignil sem glavo in na svoje veliko presenečenje opazil, da gledam naravnost v sredino zračnega vrtinca.

Tromba je imela spodaj kakih 30 metrov široko okroglo odprtino in v tej širini je bila votla — kolikor sem seveda mogel v naglici preceniti — še kak kilometer visoko navzgor. Stene tega črnega žrela so tvorili neverjetno naglo se sukajoči oblaki in med njimi so venomer švigali bliski, tako da je bila notranjščina gigantskega rova fantastično razsvetljena. Na spodnjem robu trombe so se kar naprej tvorili manjši lijaki, ki pa so naglo spet izginjali in delali prostor drugim. Videti so bili kakor repki, na robu glavnega lijaka. Zdelo se mi je, da prav od njih prihaja tisto sikanje, ki se

je pošastno razlegalo po ozračju. Srednje žrelo je bilo popolnoma prazno, le visoko gori je bila videti nekakšna temna gmošta, ki je pa nisem mogel natanko razločiti. Bila je prav sredi žrela in je ritmično poskakovala navzgor in navzdol. Počasi se mi je pomaknil tornado iznad glave in se oddaljil. Imel sem dovolj časa, da sem si ga ogledal od zunaj in od znotraj.

Ko je tornado minil moja poslopja, se je rilec iznova ponizal, udaril na zemljo in pograbil hišo in skedenj sosedja Evansa. Njegova družina že ni imela več časa, da bi se umaknila v podzemeljski zaklon, zato so ljudje v zavetju nekega nizkega griča polegli po tleh in se oprijeli grmovja. Tornado pa je bil tako močan, da jih je dvignil od tal in eni domačih hčera je dobesedno strgal obleko z života. Evans je moral gledati, kako mu je vihar razdejal hišo.

To poročilo je podal Keller vremenski opazovalnici svojega okraja. Keller je pameten, trezno misleč človek štiridesetih let in lahko verjamemo njegovim besedam. Njegov opis je bil sprejet tudi v poročilo uradne vremenske opazovalne službe.

Kako neznansko velike sile se srečavajo v tornadu, se da le površno oceniti. Sodiijo, da doseže v trombo posrkani navpični zračni tok brzino do 200 km na uro, vrtenine na obodu pa do 130 km. Natančne meritve so seveda nemogoče, in če bi tornado tudi slučajno zadel na katero vremenskih opazovalnic, ne bi ostali ne podatki ne instrumenti, kar bi bilo mahoma vsega konec. Neki nazoren pojmov o silni rotacijski brzini teh zračnih vrtincev si lahko ustvarimo, če upoštevamo — za kar jamčijo avtentična poročila — da lahko tornado zapiči slamnato bilko centimeter globoko v drevesno

Tornado, ki je divjal v Nebraski, je napravil večmilijonsko znatno škodo in poškodoval prebivališča

skorjo, in da z leseno letvo prebije železen nosilec. Velikanska brzina je potrebna, da dosežejo tako lahka telesa kakor slama in les tako veliko kinetično energijo, da učinkujejo skoraj kakor projektili.

Če sega tornado prav do zemlje, potlej pušča na rahlih tleh tako sled za seboj, kakor da bi potegnil z velikanskim plugom in teren je videti, kakor da bi bili na njem prav kar dodelali kopači pri gradnji železniške proge in da je treba samo še položiti tirnice na lepo izravnani trasi. Ako pa se tornado poniža do vode, dvigne nad gladino ogromen vodni steber in vse kar je plavalo v njem.

Vrtinčasti viharji v zmernih pasovih se niti zdaleka ne morejo primerjati s tornadi ali tajfuni, vendar pa utegnejo imeti včasih toliko moči, da dvignejo na jezeru ali na reki večji ali manjši vodni smrk in odnesejo živalce, ki jih z njim vred zagrabijo, nekaj kilometrov v stran, kjer potlej dežujejo ribe, žabe in vsakovrstni črvi na veliko osuplost ljudi. Današnji spadajo take padavine prav tako v vremensko poročilo, kakor dež, sneg ali toča, kronisti šestnajstega stoletja so pa pisali o njih dolgovезne in globokoumne razprave, ker si takih pojavov niso upali pripisovati naravi, marveč zgolj višjim silam, ki so morale takrat pač povsod pomagati iz nevednosti.

CLOVEK IN DOM

Jesensko cvetje in keramika

Moderna arhitektura mirnih gladkih sten, preprostega in premočrtnega pohištva pušča do veljave živo umetnost cvetja bolj kakor kdaj poprej. Prav preproste vejice se vidijo krasno stilizirane in odkrivajo vso neizčrpno lepoto svojih oblik, če se uporabljajo s pravim občutkom. Posebno dekorativne so vejice jesenskega listja, jagode in nekatere preproste cvetlice. Daljše vejice rasto iz vaz v prelestni igri linij, samo biti morajo kolikor mogoče dolge, da lepo učinkujejo.

Za vazo se ni treba bati. Naj bo še tako majhna, se ne bo prevrnila, če poprej vsujemo na dno plast svinčenih šiber ali kake druge težke drobnjadi.

Dolga vejica malih jesenskih aster, dve v jici rdečega hrasta z bizarno narezanimi listi, vejice črnih, rdečih in rumenih jagod, zlasti peščeni trn in prijazni lampijončki, to so same skromne rastline, ki pa lahko za čudo lepo učinkujejo, če se harmonično družijo z bleščečimi, sočnimi barvami keramike. Ta strogi pa vendar od luči trepetajoči material ustvarja najtesnejšo zvezo med rastlino in posodo, zakaj keramika je čisto iz materiala rojena umetnost in baš v tem, pa v mičnih slučajnostih, izvirajočih iz same tehnike izdelovanja tje njene vrednote. Velika kvaliteta keramike izvira iz enkratnega neposrednega obliko-

vanja z roko in od tod, da se pri vsakem vzorcu naredi nekoliko drugačna glazura, ker žganje napravi, da dve posodi nikoli nista enaki. Keramična glazura je gostotekoča in kakor plašč ogrne obliko, ki mora biti na to že preračunana, precizno razčlenjena, da se ne zabrišejo finese. Problem barvanja keramike je zelo obsežen in še dolgo ne bo zaključen. Vsaka keramična delavnica si zdaj še sama izdeluje glazure, in skrbno čuva tajnost novih efektov, če

se ji posrečijo. Posebno težko je napraviti lepe rdeče glazure in se zato lepi primeri prav posebno cenijo. Prelivanje raznobarnih glazur je posebna lepota keramike in neizčrpno polje, na katerem se lahko izživlja umetnikova fantazija.

Za poznavalca je še posebno mikavno, če je glazura preprežena s tistimi tenkimi,

lasnimi razpoklinicami »craquelé«, ki nastanejo zaradi prenatlega ohlajenja. Lepota te pajčevinasto fine mreže je v njeni absolutni neenakomernosti, ki pa vseeno ne more biti brez zakonitosti. Tudi te razpoklinice se izkoristijo za kar največji efekt. Vanje se vtare barva, potlej se pa

posoda še enkrat žge, tako da nastane glazura v več plasteh, kar je na moč učinkovito za oko. Razpoklinice se posebno lepo vidijo na svetlejših posodah in napravljajo vtisk, kakor da bi bila vaza odeta v genialno stikan pajčolan.

Cvetje v sklad spravi v vazo, je velika umetnost. Treba ni samo odtehtati vseh svetlobnih in barvnih odtenkov, marveč uravnovesiti tudi vonjavi, lahki ustroj rastline s kompaktno formo keramike. Včasih dosežemo dober efekt z eno samo vejico, če jo postavimo v sloko, lepo oblikovano vazo, včasih pa se okolici bolje prilaga šop pisanega cvetja v široki, plitvi skledi. Zdaj se prodajajo take sklede neke povsem nove oblike z luknjičavim dvojnimi dnom. Semkaj se lahko potaknejo peclji cvetic v primernih medsebojnih razdaljah, tako da pride tudi vsak posamezen cvet popolnoma do izraza. Če poskušamo doumeti lepoto cvetic in jo združiti z umetniško izoblikovanim posodjem, potlej bomo odkrili v tem prizadevanju neusahljiv vir veselja in zadoščenja.

Praktični nasveti

Stiskalnica za krompir

Stiskalnica, ki jo kaže slika, je zelo pripravna za pasiranje krompirja in vsakovrstnega sadja. Da se trdno priviti na kuhinjsko mizo in za stiskanje ne zahteva posebno močnih rok. Gospodinji prihrani mnogo dragocenega časa, vrhu tega se pa sadeži z njo mnogo lepše pripravijo kakor na običajne načine.

Še pripravijo kakor na običajne načine.

Krtača brez ščetin

Na razstavah in sejmih se zadnji čas povsod priporočajo neke vrste novih krtač, ki imajo sicer običajni leseni hrbet in so po obliki sploh podobne navadnim, a imajo mesto ščetin oblogo iz ostro valovitega ebonita. Ta snov se pri trenju ob tkanini naelektri in srka nase drobne delce prahu in nesnage, tako da prahu ne zvrtni samo kakor navadna krtača, ampak ga res potegne iz obleke. Razen tega ebonitne krtače blagu mnogo bolj prizanašajo nego navadne.

Pričvrstitev posod

Spodrsavanje posod pri napravljanju testa in vobče povsod, kjer je treba mešati kako gosto snov, je povod večne nejevolje pri gospodinjah. Zdaj pa se je pojavilo na trgu dobro odpomagalo proti tej neveselosti: lesen križ z osmerimi, votlimi podstavki iz kavčuka, ki se zaradi same teže posode močno prisesajo in sicer spodaj na mizno ploščo, zgoraj pa na dno posode, ki se na ta način ne more več izmikati.

Nezgorljiva drevesa

Da se omeje gozdni požari, sade v Zedinjenih državah in na Francoskem po načrtu nezgorljiva drevesa. To je novo in zanesljivo sredstvo. Eno takih dreves je Niauli. Spada med avstralske evkalipte, do 150 m visoke korenjake, katerih lub obstoji iz več suhih, ko kamen trdih plasti. Odtod njih grški naziv: eu = dobro, kalypso = skrijem (iz te besede izvira tudi slovanska koliba). Med plastmi je zrak. Cedikasta smola zaduši vsak plamen, tako da je drevo prav za prav nezgorljivo. Sade ga v širokih progah križem po goščavah kot jez proti gorečim uimam. V kanadskih in severnoameriških šumah se je že obneslo to lepo drevo, ki navzlic hladnemu podnebju doseže 50 metrov višine.

ZNAMKE PRIPovedUJEJO

Znamka za 50 milijard...

1. jan. 1872. so prišle v promet prve znamke nemške državne pošte. Odslej so Nemci izdali okrog 550 različnih znamk. To število se bo videlo marsikomu visoko, a le na prvi pogled. Velik odstotek znamk, ki so izšle po l. 1918., namreč 95 odst., od-

pade na dobo inflacije, ko so se vrednote tako silno hitro spreminjale.

Do l. 1918. so izšle samo 104 znamke. Mala Črna gora je v istem času natisnila 114 različnih znamk, Bosna 144 znamk, razne eksotične dežele še več, to pred vsem zato, ker jim je emisija novih znamk s strani zbiralcev donajala ogromne dobičke.

Po zedinjenju Nemčije so delale težave šestokrat zahteve posameznih zveznih držav, zlasti Bavarska in Virtemberška sta imeli v poštnih zadevah svoje posebne žetlje in zadnja je imela svoje posebne znamke še do l. 1902., prva pa celo do l. 1920. Druge države pa so se zedinile na enotne znamke že l. 1872.

Do zadnje Hindenburgove znamke, ki je izšla 1. oktobra letos, je nemška znamka doživela marsikakšno spremembo. Prva znamka je kazala v belem krogu državnega orla z majhnim prsnim ščitom in iztegnjenimi peruti; pozneje z velikim ščitom in pokončnimi peruti: Prve nemške znamke so imele na jugu posebno izdajo, ker je ta računal še v goldinarjih in krajcarjih, sever pa s tolarji in groši. Ker sta imeli Bavarska in Virtemberška svoje posebne znamke, je razumljivo, da so južnonemške izdaje imele bolj majhno naklado, kar je privedlo do tega, da imajo danes visoko zbiralno vrednost, to je do 75 mark za kos. Enotna je nemška znamka postala za jug in sever (razen omenjenih dveh držav) l. 1875., ko

so uvedli marke in pfenige. A še potem je kmalu prišlo do majhne premembe, ko so 1880 namestu označbe »Pfenninge« natisnili označbo »Pfenning«. Ko je zavladal Viljem II., so izdali novo vrsto znamk in 1900. so uvedli znamko za 2 pfeniga za dopisnice v lokalnem prometu.

1. jan. 1900. so izdali znamko z Germanijo, ki je potem zbudila toliko prepira. To znamko so izdali v vrednosti 2 do 80 pfenigov, četvorica znamk z vrednostjo 1 in več mark pa je kazala štiri različne podobe, ki so bile političnega značaja. Te znamke so se ohranile 22 let in zadnje so vzeli iz prometa šele 31. oktobra 1922. Za sliko Germanije je bila model baje berlinska igralka Anna Führung. Ta slika je bila zastopana na kakšnih 300 znamkah, pri čemer so všteti tudi pretiski nemških pošt pred vojno v Maroku, Turčiji, Kitajski, med vojno v zasadenih ozemljih, po vojni s pretiskom »Danzig«, »Freistaat Bayern«, »Saargebiet«, »Memelgebiet« in »Allenstein-Olsztyn« ter vse nove izdaje zaradi razvrednotenja nemške valute. Inflacija je, kakor smo rekli, zahtevala celo vrsto izdaj. Najbolj čudna številka, ki jo je kdaj nosila kakšna znamka, je stala na inflacijski znam-

ki iz l. 1923., namreč 50 milijard mark! Neki Američan je izračunal, da bi ta vsota v srebrnem denarju presegla celih stokrat vso produkcijo srebra v zadnjih 60 letih. Seveda pa je bila prava vrednost teh papirnatih mark le 5 zlatih pfenigov. Po tem višku pa je šlo v skoku nazaj, kajti že novembra istega leta so izšle znamke, ki so bazirale na rentnih markah.

TRIMINUTE POTOVANJA

Nemški muzej v Monakovem

Monakovo je mesto umetnosti in dobre jedače. Obeduješ lahko po krasnih vrtovih ob zvokih orkestrrov, ali pa v elegantnih restavracijah, ki nimajo para na svetu. To je mesto slikovitih slavij, ki se jih udele-

žujejo z enakim navdušenjem obiskovalci in domačini. Najzanimivejši v Monakovem je vsekako Nemški muzej, že po vnanjosti eden najzrazitejših vzorcev moderne arhitekture. Turisti, ki sicer nikoli, morda načelno, ne obiskujejo muzejev, tukaj premagajo odvrtnost in pozneje še in še prihajajo v muzej. Poslopje je zgrajeno na otoku sredi Isare in je najnazornejši primer vzajemnega sodelovanja nemškega naroda. V muzeju je na lahko dojemljiv način prikazan razvoj tehnike, industrije in izumiteljstva od preprostega ročnega orodja do strojev in celih najmodernejših industrijskih naprav. Muzej je ustanovil slavni pionir elektrotehnike Oskar von Müller, ki je že pred vojno napravil vse načrte, a so se dela tako zavlekla, da je bil muzej odprt šele 1925. Zbirke so plod ogromnega dela vlade, inženjerjev, umetnikov, risarjev, industrijcev in stotin preprostih obrtnikov in delavcev. Svetovni potnik ima sicer priliko videti tudi mnogo drugih znanstvenih muzejev, ali po bogastvu in urejenosti je monakovski muzej edinstven na svetu. Niti angleški Science Museum se ne more primerjati z njim.

Tu lahko vidiš razvoj vsake tehnične panoge do najmanjših podrobnosti. Reproducirane so delavnice in laboratoriji vseh velikih inženjerjev in izumiteljev. Nešteto risb, slik, fotografij, načrtov in modelov skuša pojasnjevati vse velike materialne

pridobitve moderne dobe, mimo katerih hodimo slepi in brezbržni v vsakdanjem življenju. To je najzgovornejša knjiga zgodovine človeškega napredka in civilizacije, ki se ji nihče ne more ustavljati. V poslopju je poleg tehnične tudi geološka razstava, ki kaže, kako je umel človek izsledke in pridobitve uporabiti glede na zemljo, da si napravi življenje lažje in prijetnejše. Ta oddelek razstave je v ostrem nasprotju s čudovito izdelanimi modeli modernih mest in transportnih sredstev, ki kažejo ves razvoj od primitivnega transporta z živalmi do železnice in še preko tega do modernih letal in zrakoplovov. Materialni napredek človeštva gotovo nikjer na svetu ni lepše prikazan, kakor v monakovskem tehničnem muzeju.

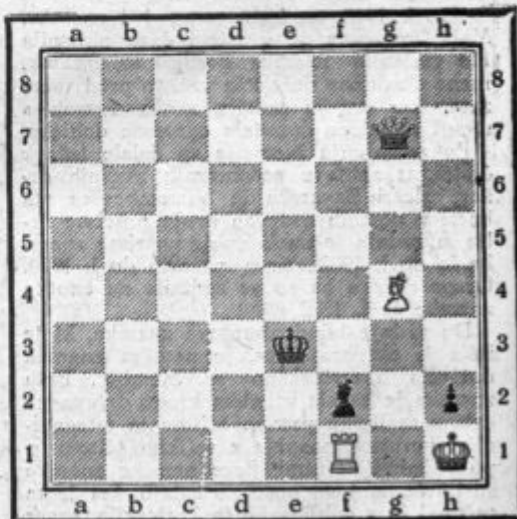
Kdaj se »deca« potegne«

Dognano je, da dojenči, mali otroci in šolska deca v dolžino največ zrasto spomladi in v zgodnjem poletju, dočim se jim teža najbolj poveča v poznem poletju do jeseni, najmanj pa spomladi in v začetku poletja.

SAHI

Problem 20

Ladislav Knotek (1915)

Mat v 3 potezah.

Rešitev problema 19

1. Dd2—d8. Grozi 2. Sa 5+, 3. b4 mat.
1. ... ab: (a), 2. Dd7 poleg Db5 mat.
1. ... Lc2 (b), 2. Dc8+, Kd3, 3. Da6 mat.

Drobnogled kot detektiv

Ameriški časopis Popular Science je objavil nekoliko primerov, ki pričajo, da je tudi mikroskop včasih uspešno sredstvo pri razkrinkanju zločincev.

V deževni noči je bil v neki vili blizu New Jersey umorjen star gospod. Našli so ga mrtvega v naslanjaču z rano na glavi. Poleg naslanjača je ležalo kladivo, s katerim je bil izvršen zločin. Poklicali so znanstveno kvalificiranega detektiva, ki je bil odkril na ročaju kladiva krvavo liso, niso pa se poznali odtisi prstov, ker je zločinec imel na roki rokavico. Preiskali so vse domače osobje; vsi so morali pokazati rokavice. Šofer se je izgovarjal, da si je bil svoje rokavice uničil s kislino iz baterije in jih vrgel na smetišče. Detektiv jih je tam zares našel; toda prst, ki bi bil prišel na krvavo liso ročaja, je bil s kislino uničen. Pri mikroskopski preiskavi pa so našli na ročaju majhno mestece, kjer se je olupil košček lesa in to mesto se je obenem z odtisi lesnih lnij poznalo na rokavici. Mikrofotografije so bile preveč prepričevalne, da bi bil šofer mogel še nadalje tajiti. Priznal je, da je morilec; hoteč zabrisati sled svojega zločina, je skušal s kislino uničiti nekoliko krvavo rokavico.

Vsako delo zapušča na človeku materialne sledove. Prah strojniške delavnice

se razlikuje od prahu mizarske delavnice, od prahu tiskarne, kurilnice i. dr. Tako so odkrili nekega vlomilca s tem, da so mikroskopično preiskali umazano mestece na vžigalici, s katero si je bil tat posvetil v dotičnem tujem stanovanju. Tudi tekstilna vlakenca iz obleke lahko često pokažejo sled za zločincem. Spričo standardizacije revolverjev ne pomaga raziskavanje kroglice; bolj vodijo na pravo sled mikroskopsko vidni ostanke tekstilnih vlaken, ki zaostanejo na revolverju in pričajo, v kakšnem žepu ga je kdo nosil.

V Washingtonu je bil ubit neki deček in pokrit z drevesnimi vejami. Aretirali so mnogo osumljenih oseb in vsem vzeli žepne nože. Ob silnem povečanju so dognali, da so zareze na vejah očitovale karakteristične poteze zobčnosti na rezilu noža in po njih so naposled odkrili zločinca. Nedavno je opozoril francoski sodni izvedenec dr. S. Icard, kako se lahko dožene poklic posameznega človeka po prahu v njegovi žepni uri. Iz žepa vedno prihaja v uro kaj prahu in vsak človek ima značilen prah, ki je v zvezi z njegovim poklicem. Takisto je mikroskop najzanesljivejše pomagalo pri raziskavanju ponarejenih podpisov in pisave sploh.

H. Berger: LOKOMOTIVA

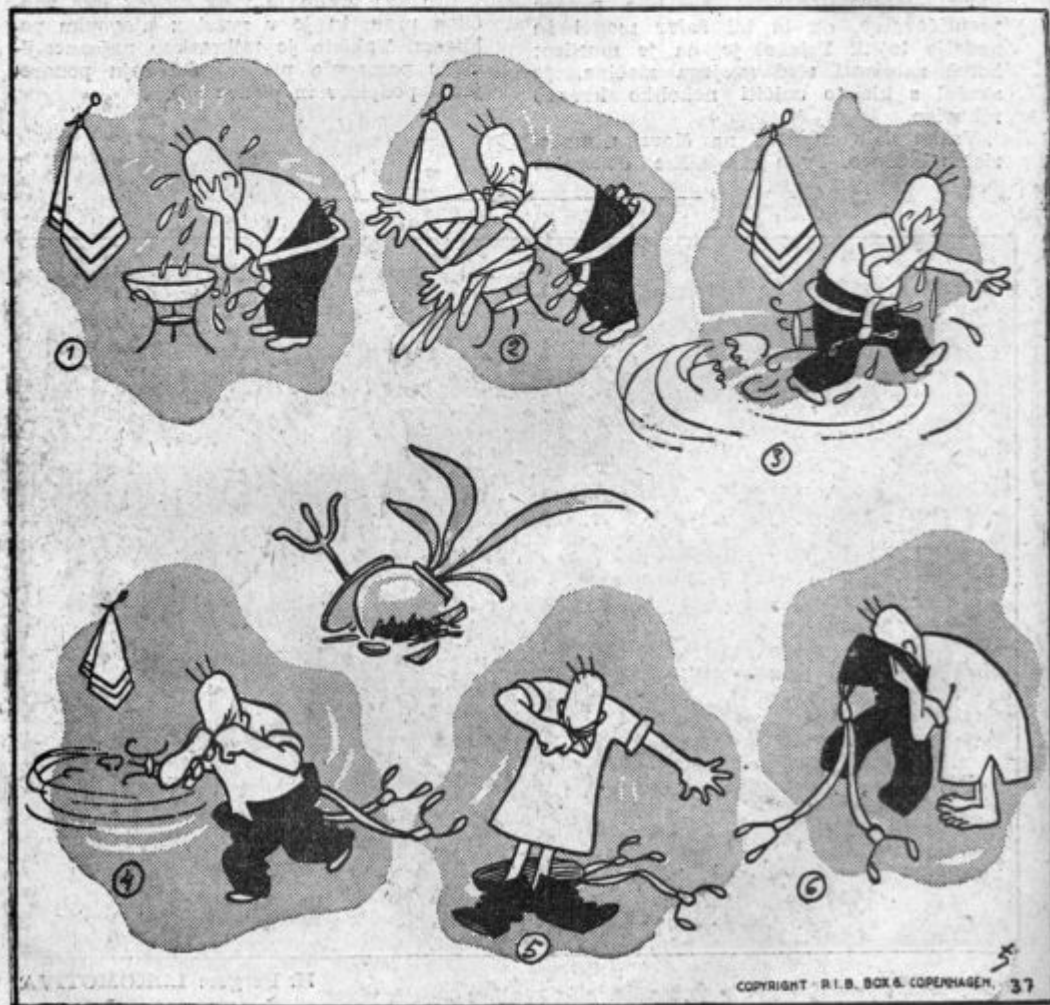
HUMOR

»Slednjič je gospod vendarle našel prostor za svoja stara rezila!«
(»Passing Show«)

S kongresa fotografov
(»Berlingske Tidende«)

COPYRIGHT - R. B. BOX & COPENHAGEN, 37

Če se Adamson umiva z milom.